

VIERDE DEEL

VOLKSDEVOTIE

Onberleekte Maghet ende Moeder Godts MARIA haer veropenba-
 rende aenden H. ANTONIVS VAN PADUA heeft tot hem geseyt ANTONI
 dit is mijn waepen die ick naer de Cruysfinge van mynen alderlieffsten
 Soon. IESVS CHRISTVS altyt in mijn droevigh hert hebbe
 oedraeghen en wie dese waepen in syn huys stellende devo-
 telyck sal vereeren sal dit huys door myn hulpe bevrydt weesen
 van Brandt Peste en Tooverye;
 Dit heeft den H. ANTONIVS sely tot Padua publicq ghepredickt ter eere
 vanden gecruyssten en van de onberleekte Moeder ende Maeghet Maria

Onze heidense voorouders hadden de gewoonte in het voorjaar «omdrachten» te houden. Deze ommegangen waren bedoeld om de zegen over de gewassen af te smeken.

De komst van het christendom kon de oude gebruiken niet uitroeien. De geestelijkheid maakte van de nood een deugd, wijzigde enigszins de inhoud en gaf alzo aan de oude gewoonten nieuwe impulsen.

Zo een gebruik is de kruisprocessie. Ze werd in 469 door de Heilige Mamertus, bisschop van Wenen, in Frankrijk ingevoerd. Gedurende drie dagen trokken de gelovigen, voorafgegaan door een kruisdrager, maar zonder Heilig Sacrament of heiligen door de velden.

Te Tongeren, maar dat is dan ook een uitzondering, werden bij die gelegenheid de relieken van Onze-Lieve-Vrouw, twee grote zilveren kruisen en twee evangelieboeken meegedragen. Als teken van eendracht tussen de stad en de buiten moesten de gelovigen en de priesters van de omliggende dorpen deelnemen aan de processies die naar Koninksem, Henis en Berg trokken. De pastoor en de parochianen van die dorpen kwamen de processie tegemoet en begeleidden ze naar de kerk waar een hoogmis werd opgedragen. Tijdens de kruisdagen werd gevast en men onthield zich van slafelijke arbeid.

Bij de eredienst van onze voorouders speelden de bomen een belangrijke rol. Nu nog spreken de omwonenden met eerbied over de bomen van Hoepertingen, Kortessem, Lummen, Mettekoven, Webede en Wideux.

De Sinaeseik stond te Hoepertingen in een weide, genaamd de Appelaar. Wie driemaal rond de boom liep, kreeg ongezien een klets. Kwajongens durfden in de buurt van de boom geen appels stelen. De boom had een omtrek van 5,50 m. Zelfs de grote mensen schuwden hem en er was geen dorpeling te vinden om hem om te hakken. Mannen van Zepperen hebben dit stout stuk aangedurfd en enkele dagen later stond in de gazet te lezen: «Proficiat voor de mannen van Zepperen, die den Sinaeseik hebben uitgehakt!»

De Onze-Lieve-Herenboom van Kortessem was door ouderdom uitgehold. In die holte konden vier personen zitten om met de kaarten te spelen. Volgens de overlevering werd hij geplant rond het jaar 800, volgens de legende door Karel de Grote. Op Ons-Heer-Hemelvaartsdag trok de processie van Kortessem naar de Heilige Boom. Het staat bekend dat de holle boom vaak dienst deed voor de gendarmen als die op stropers loerden. Een bokkerijder, die de boom wou in brand steken, werd ter plekke doodgebliksemd.

De Jenneboom van Mettekoven werd tijdens een orkaan in 1888 vreselijk geteisterd. Zijn omtrek bedroeg toen 5,60 m en in de spleten van zijn stam konden gemakkelijk vier personen schuilen. Jenne is een dialectische vorm voor Jeanne, Mette is deze van Maarten of Martinus. In de 13de eeuw schonk het Luikse Sint-Martinuskapittel een hoeve met meerdere hectaren grond aan een zekere Barthelei, vandaar de naam Martenshof, vervormd tot Mettekoven. Nabij de boom werd de oude heks Jenne levend verbrand. De oude boom is intussen verdwenen, een nieuw exemplaar heeft zijn plaats ingenomen.

Te Webede bij Tongeren stond in het vlakke veld een reuzenlinde. Reeds in de 14de eeuw begaf zich naar die boom, waaraan een Lieveheer hing, de kruisprocessie. Op 400 m afstand van de Bedeuboom stond voorheen de herberg «In den Boerendans». De bokkerijders onder aanvoering van hun kapitein Noé, ook genoemd de vilder van de Borreberg, hebben die herberg overvallen en de bewoners mishandeld. De omgeving van Bedeuboom en herberg gold als een geducht heksenkwartier.

In de kasteeldreef van Wideux, gelegen in Sint-Lambrechts-Herk, lag een dikke omgehakte eik. Die eik was de geliefkoosde rustplaats voor de graaf bij zijn dagelijkse wandeling door het park. Zekere dag werd de boomstronk weggesleept, maar 's anderendaags lag hij weer op zijn oude plaats. Sindsdien is hij er blijven liggen tot zijn volledige ontbinding.

Bij klare maneschijn bemerkte men een mensenschim, welke rustig door de dreef wandelde en zich om klokslag middernacht op de boom neerzette.

Rond 1925 werden de honderdjarige platanen, die rond de kapel van het Heilig-Kruis te Ordingen stonden, omgehakt. Voorheen stonden er eiken waarvan de archieven getuigen, dat één ervan hol was. Daarin konden verscheidene personen zitten. Zijn takkengestel was zo buitengewoon van omvang, dat zeven wagens elk met vier paarden bespannen er gemakkelijk konden onder schuilen. Deze reus werd in 1822 bij een vreselijk onweder stukgeslagen. In zijn stam vond men zeven kanonskogels die geen teken op de schors hadden nagelaten.

De «Dikke Eik» van Lummen heeft niets met bijgeloof of hekserij te maken. Reeds eeuwenlang is de «Dikke Eik» de trots van Lummen. In 1905 werd de duizendste verjaardag van de boom gevierd. In de schaduw van deze boom deed de burggraaf van Lummen de gerechts-gedingen plaats grijpen. Als het vonnis de doodstraf meebracht, werd ze nabij de boom uitgevoerd.

Bomen, vooral eenzame bomen, hebben sterk ingewerkt op de verbeelding van de mensen. Niet zeldzaam zijn de bomen waaraan men een beperkte ziekte of kwaal, bijvoorbeeld tandpijn, kon overdragen.

Vaak werden door de mensen onzinnige rituelen beoefend. Rond Zoutleeuw gingen de mensen op bedevaart naar Onze-Lieve-Vrouw van de Osseweg, vooral om een onvruchtbare merrie drachtig te maken. Gewoonlijk nam men een bosje haar uit de staart van de merrie en zo mogelijk ook een haar uit de staart van de hengst om ze met wat geld aan Maria op te dragen.

Het beeldje van de Osseweg werd volgens een legende in het begin van de 16de eeuw in het veld uitgeploegd. 't Werd aanroepen voor de genezing van het vee en voor het gelukken van de oogst.

Genezers voor mensen en vee waren er praktisch in elk dorp. Vóór hun dood droegen die begenadigde mannen of vrouwen samen met een geheim gebed hun kracht over op een familielid. Deze genezers gebruikten eigen gebeden of drongen aan een bezoek te brengen aan een bepaald heiligdom. Dat heiligdom kon een gekend bedevaartoord zijn zoals Zutendaal, Kortenbos of Gerdingen, maar het kon ook een bepaalde plaats zijn dicht bij huis.

Een zoen- of moordkruis sprak uiteraard tot de verbeelding. In het Hilsterveld, langs de steenweg van Hasselt naar Sint-Truiden, werd het lijk gevonden van een priester die door de Franse sansculotten was vermoord. Het aldaar opgericht kapelletje, met een beeld van een gezeten Christus, werd door de mensen druk bezocht. In de Hasseltse sage van de Moefelaer verschijnt die priester rond middernacht; bleek en bebloed staat hij in 't midden van de weg, de handen in een moffel. Nadert men hem, dan trekt hij zich achteruit en verzwindt.

Kerken met veel relikwieën genoten steeds hoge aantrekkingskracht. Daarom was Gerdingen een druk bezocht bedevaartoord. Een koperen reliekkast bevatte een stukje van het kleed van Onze-Lieve-Vrouw en stukjes gebeenten van de Heiligen Apolonia en Quirinus. Om de zeven jaar werden de relieken getoond aan een venstertje van de toenmalige school die op het kerkhof stond. Het gebruik werd onderbroken tijdens de Franse Revolutie, een oud plakkaat - tevens teken van echtheid van de beschreven relieken - ging toen verloren. Daar also de authenticiteit van de relieken niet meer kon bewezen worden, werd de vertoning afgekeurd en zelfs verboden. Dergelijke toningen hadden eveneens plaats in Maastricht, Tongeren, Sint-Truiden, Aldeneik.

Onwetendheid, gebrekkige voeding en slechte verzorging lagen vaak aan de basis van allerlei ziekten bij mens en dier. Als het te bar werd, moest de priester komen om huis of stal te zegenen. Ook bij brand werd op sommige plaatsen beroep gedaan op een man Gods. Zo kon immers de pastoor van Kaulille bij brand de wind doen keren.

Heel wat gebruiken waren in voege:

- om zuiver drinkwater te hebben goot men wijwater in de put
- een hoefijzer aan de puthaak was een garantie voor zuiver water
- bij zons- of maansverduistering, of bij de komst van een staartster moest de put afgedekt worden tegen vergif dat uit de hemel kon vallen
- twee brikken kruiselings opgehangen in de stal weerden onheil af
- bij het boter stoten moest men 's morgens het nodige water putten anders werd de boter niet geel
- als het boterstoten moeizaam verliep deed de boerin wijwater in het vat
- een omgekeerd brood op tafel bracht gespuis in huis
- met dertien aan tafel bracht ongeluk
- een omgestoten zoutvat, alsook het kruiselings op tafel leggen van mes en vork, of lepel en vork bracht ongeluk
- bij het zaaien slaat men met de eerste handvol zaad een kruis, of men smijt de drie eerste worpen in kruisvorm uit
- om de vruchtbaarheid te bevorderen werd het zaaigraan met wijwater besproeid
- te Brustem werd na het «vitrioelen» met een stok een kruis in het graan getekend
- in Vechmaal droegen de boeren op de woensdag voor kwater-temper tijdens de gulden mis graan op zich, dat naderhand op het land werd uitgestrooid tegen de wormen
- om de worm uit het graan te verjagen bad men op drie hoeken van het land vijf onzenvaders. De vierde hoek was de uitgang, waarlangs de wormen konden vertrekken. Hetzelfde gebeurde door het bidden van het Sint-Jansevangelie
- te Bilzen werd vroeger bij het zaaien van gerst de eerste handvol weggeworpen voor de mussen. Ondertussen fluisterde de boer een gebedje

- bepaalde bezweerders, o.a. een persoon uit Veulen, trok op de vier hoeken van het land een plantje uit. Dan prevelde hij een gebed om de wormen te verdrijven:

Sint Job
sta op
alle wormen zullen sterven.
Voorts het graan niet meer bederven

- bij geelzucht in een uitgeholde poot (wortel) urineren, die in de schouw hangen en de negen daaropvolgende dagen drie onzeveraders en drie weesgegrootjes bidden
- bij aardbrand, d.i. een branderige uitslag bij jonge kinderen, werd gelezen:

O.-L.-Vrouw ging over 't land
Ze vond water en zand
Ze waste af de aardbrand

- bij een Katriensrad werd met een trouwring rond de pijnlijke plek gestreken al zeggende: Ik zegen u in de naam van de Vader, de Zoon en de Geest
- bij vlekken op het oog gebeurde dezelfde ceremonie. Als de vlek te erg was, werd bruine zeep achter het oor gestreken
- in geval van verstuijing, bij mens of dier, bond men een koordje met negen knopen rond het zieke lid, terwijl men drie-maal een vaderons bad. De opgelegde boete duurde gewoonlijk negen dagen
- om een wrat weg te doen, ze zegenen met een knoopje van stro en dat begraven
- ook nog door twee eindjes garen kruisgewijze in de grond te leggen en alle dagen een vaderons te bidden tot het garen rot is
- als er een lijk is, de wratten inwrijven met grond van een molshoop, vijf vaderonsen en weesgegrooten bidden. Hetzelfde kan ook gedaan worden met spek, een wortel en zelfs water. Gewoonlijk bidt men daarbij het volgende of een gelijk-aardig gebedje:

De dode ligt in het graf
Ik was mijn wratten af

- men kan ook met een geldstuk over de wrat wrijven en dit in de kerk offeren in het wijwatervat of een offerblok

- in de kerstnacht werd haver of haksel buitengezet om naderhand te mengen onder het voeder, hetzelfde gebeurde ook met water
- aan een wegekruis of een heilige boom werd tandpijn weggegeven, men moest echter zwijgend huiswaarts keren en onderweg niemand groeten
- als de hennen lies- of windeieren legden, ook als ze verloren legden, ging men op bedevaart naar Sint-Pieter, de heilige met als attribuut de haan. Hij werd vereerd te Oetersloven, Ulbeek en Melveren
- ook brandewijn was een gekende medicijn. Brandewijn werd gedronken of het zieke lid werd ermee ingesmeerd
- en dan was er nog de kaars. Ieder huisgezin bezat een gewijde kaars. Bij dreigend onweer werd ze aangestoken. Dan bad de boer of de boerin de huiszegen om van blikseminslag bevrijd te blijven. Ook bij de geboorte van mens of dier, of bij andere belangrijke gebeurtenissen werd de kaars ontstoken.

DE KLOKKEN

De klokken in onze torens zijn nu een algemeen verschijnsel, ze luiden om de diensten aan te kondigen, ze luiden ook bij rouw en feest.

Volgens de ritus van de klokkewijding is de klank een voorbehoedsmiddel tegen de invloed van de boze geesten. Bij de opkomst van de steden werden belforten gebouwd, waarin de burgers als teken van hun vrijheden een klok hingen. De klok kon op verschillende manieren luiden of kleppen; ze kon de mensen oproepen om de stad te verdedigen, of om een brand te bestrijden.

Het is algemeen geweten dat de duivel ongewijde klokken uit de toren haalde en ze liet verdwijnen in een diepe poel. Enkel in de kerstnacht hoorde men ze luiden.

Ook als onweer op komst was, werd de klok geluid. Het is bekend dat de avondklok menige verdwaalde mens het leven heeft gered. Het liedje «De klok van Halen» is daarvan een bewijs. Daarin wordt verteld hoe graaf Lorenzo, verdwaald in de sneeuw, door het gebed van zijn vrouw en het luiden van de klok gered werd. In het plaatselijke kerkarchief komen vanaf 1600 teksten voor in verband met het «achturenluiden», dat in Halen een half uur duurde en stipt werd uitgevoerd.

Het «voor de verlorenen luiden» zou ook aan de basis liggen van het pingluiden te Maaseik. Weer noch ontij schrikten de koster af, om 9.00 uur 's avonds moest geluid worden.

Het angelustampen komt echter uit Frankrijk. In 1449 deed een zekere Agnes de Monteil een geldstichting om driemaal daags het angelus te doen tappen. Dat gebruik heeft zich verspreid en het bidden van het angelus werd door vele pausen met aflaten begiftigd.

VERERING TOT CHRISTUS EN HET H. SACRAMENT

Om niet gelijk te zijn aan de heidenen werd tijdens de eerste eeuwen van onze tijdrekening Christus slechts symbolisch voorgesteld. De vroegste afbeeldingen van Christus ontstonden pas in de 5de en de 6de eeuw. De hoofdtoon werd vooral gelegd op een geïdealiseerde Heiland.

Als, vooral tijdens de Renaissance, Christus wordt weergegeven als de meest volmaakte mens ontstaan tal van voorstellingen, die zowel aanleunen bij het atletische als heroïsche type, toch blijft het kruis als symbool van de verlossing een teken van diepe eerbied. Ook het geloof van Christus aanwezigheid in de Heilige Eucharistie heeft de gelovige mensen eeuwenlang bezig gehouden.

HET MIRAKEL VAN VIVERSEL

Op 23 juli 1317 moest de kapelaan van Viversel een zieke gaan berechten op het gehucht Den Dickel. Terwijl de kapelaan de biecht hoorde van de stervende heeft iemand de Heilige Hostie onteerd. Deze begon te bloeden. Diep aangedaan droeg de kapelaan hostie en ciborie naar zijn kapel. Na ruggespraak met zijn pastoor werd besloten de bloedende hostie naar de abdij van Herkenrode te brengen om er de heilige kloosterling Simon van Alne te raadplegen.

Vijf dagen later vertrok de kapelaan voor dag en dauw naar Herkenrode. Geen mens merkte iets, maar nabij de vijver van Ter Lamén (Zolder) graasde een kudde. Terwijl de priester met de Heilige Hostie voorbijging, knielden de schapen eerbiedig neer. Op die plaats werd later de Sacramentskapel gebouwd.

Toen de kapelaan de kerk van Herkenrode betrad, begonnen de klokken vanzelf te luiden. De aan het altaar officiërende kloosterling ziet Christus verschijnen in menselijke gedaante, maar met doornen gekroond.

Door de bloedende hostie werd Herkenrode een gekend bedevaartoord. Nadat, tijdens de Franse Revolutie, de abdij van Herkenrode werd afgeschaft, belandde de hostie in Hasselt, waar zij zich nu nog bevindt in de Sint-Quintinuskerk.

DE ZWARTE CHRISTUS VAN WIJK

Te Wijk bij Maastricht wordt de Zwarte Christus vereerd. De legende van de Zwarte Christus bewaart een vage herinnering aan de boomcultus van onze verre voorouders. Een oud verhaal luidt als volgt:

«In het dorp van Riemst tusschen Maestricht en Tongeren woonde eenen Edelman, den welken, naer dat hij van zijn huysvrouw verwekt hadde verschijde kinderen, dede belofte te gaen bezoeken het Heylig Graf van onzen Heer; zig hebbende gelukkiglijk geacquiteert van zijn belofte, ende wedergekeert zijnde in zijn huis, gaf aen zijn Vrouwe ende Kinderen, uitgenomen eene kleine dogter die alsdan was in de Kerke, eenige gaven of juweelen medegebrogt van het Heylig Land. De voorzeyde Dogter komende uyt de Kerke, vond haeren Vader wedergekeert, aan den welken sij zeide (naer dat sij hem omhelst ende den willekom geheeten hadde): mijnen Vader wat hebt gij mij medegebragt uyt vremde Landen? Den Vader antwoorde: mijne Dogter waer Waert gij als ik u bewaert deze Note, de welke ik gevonden hebbe aen het H. Graf. Die dogter ontfing die met groote blijdschap, ende ging se planten in den hof, uyt dewelke is voortsgekomen ende gewasschen door vervolginge van tijd, eenen schoonen boom boven gegaffelt, denwelke zig hebbende geopent door de kragt van een tempeest, het hert alleen bleef aen den voet, maekende het beeld van een schoon Crucific, hoog ses voeten 't welk wierd gebrogt tot Maestricht, en gestelt door de voorzeyde Dogter in 't vermaerd Klooster der Witte Vrouwen des Regels van den H. Augustinus, in het welk sij belofte dede van Religie, en alwaer tot nu tegenwoordig toe het voorzeyde gekruyst Beeld met groote eere bewaert word, brengende hulp en soulagement aen de genen die dat bezoeken met devotie, voornamentlijk aen geaffligende, geperste en benauwde, aen kortsachtige, die beswaert zijn met pijn aen 't hert, en hoofd, aen gebroken kinderen, aen blinden en kreupellieden, aen de vrouwen die in arbeid zijn en niet kunnen baeren, hebbende met devotie en vertrouwen geëert dit H. Beeld, verkrijgen verlossing ende bijstand, gelijk toont de ondervindinge en verzekert de getuygenis van verscheide pelgrims welke zeggen; om dat veel te verre of te krank waren niet konnende komen ter zelve plaetse, zijn vertroost ende geholpen geweest door het aenzien van deze tegenwoordige Brieve, en het over hun draegen van de maeten, welke aangeraekt hebben dit boven gezeyd heylig gekruyst Beeld».

CHRISTUS IN TONGEREN

In het portaal van de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Tongeren hangt een zeer bekend gepolychromeerd, romaans Christusbeeld uit de 12de eeuw.

Alvorens de kerk te betreden kusten of streelden de gelovigen met hun hand de voeten van dit beeld.

In de kapel van het kerkhof werd een ander groot kruisbeeld vereerd. De boeren gingen er bidden voor een goede afloop als een zeug moest biggen werpen.

CHRISTUS OP DE KOUDE STEEN

Te Tongeren werd vroeger in de basiliek Onze-Lieve-Heer op de koude steen op bijzondere wijze vereerd. Hij werd aangeroepen tegen alle soorten van ziekten en krankheden. De mensen hadden dan gewoonlijk een doek bij zich, waarmee het beeld werd aangestroken.

HET KRUIS VAN DE BORREBERG

De Borreberg is een verhevenheid door mensenhanden opgeworpen waarop vroeger de burcht van Bilzen stond.

Naderhand stond er een kapel, die tijdens de Franse Revolutie werd afgebroken. Er stonden twee kastanjbomen waaraan een kruisbeeld en een Sint-Jan hingen. Dat kruisbeeld werd door tandpijnlijders aangestroken.

Een gelijkaardig wonderkruis werd eveneens vereerd te Hoeselt in de Holweg en nabij de Hospitaalwinning te Offelken tussen Tongeren en Ruten.

HET KRUIS VAN RAAM TE OPHOEVEN

Het kruis van Raam genoot een grote verering omdat er een legende aan verbonden is:

«'t Was in de tijd der Sansculotten. Een officier kwam er met zijn soldaten voorbij. Om zijn godsdiensthaat uit te werken, gaf hij drie sabelhouwen in het rechterbeen van het beeld. Zijn straf zou niet uitblijven!... Op het marktplaatsje te Weert, viel hij van zijn paard en brak op drie plaatsen zijn rechterbeen...»

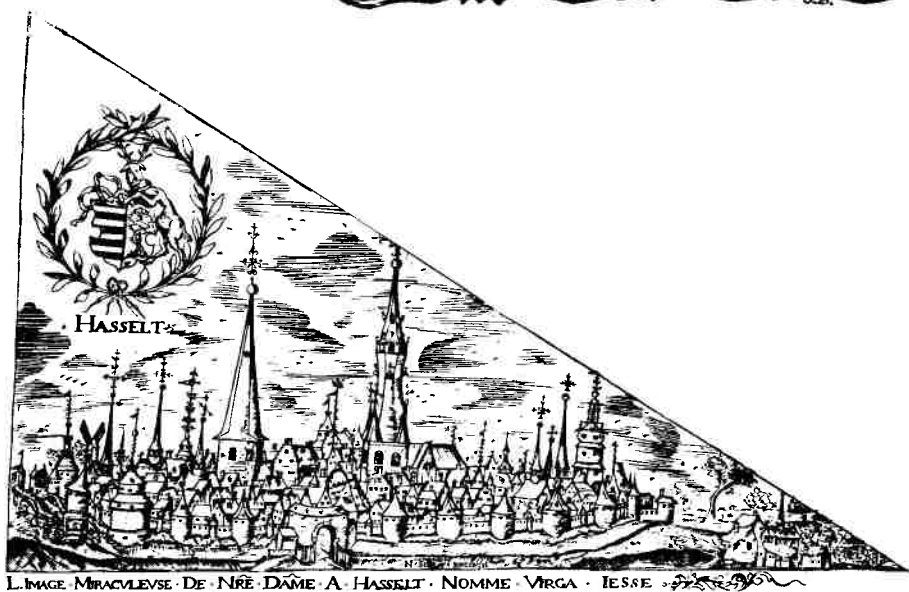
DE HEILIGE DOORN VAN MOL

Op de zondag na Half-Oogst heeft in de parochiekerk van de Heilige Apostelen Petrus en Paulus de plechtige begankenis plaats ter ere van een doorn uit de kroon van Christus.

De Heilige Doorn wordt bijzonder vereerd om de genezing te bekomen van alle pijnen en ziekten van het hoofd, zoals ontsteking van het hersenvlies, losse hoofdzeer, hoofdzeerpijnen, gezwollen aan het hoofd, oogziekten, oorziekten.

MARIAVERERING

Aan het kruis stelde Jezus zijn eigen moeder aan tot de moeder van alle mensen. Het begrip «moeder» is niemand vreemd. Elk menselijk schepsel werd ooit in de moederschoot gedragen. Een moeder is in

L'IMAGE MIRACULEUSE DE NRE DAME A HASSELT NOMME VIRGA JESSE

het leven van heel veel mensen het symbool van een onbaatzuchtige inzet, zij is de verpersoonlijking van liefde en goedheid. Bij vreugde, maar zeker bij droefheid en tegenslag, zoekt een kind troost bij moeder.

Voor Maria is het niet anders. Met kinderlijke eenvoud en spontane genegenheid hebben ontelbaar veel mensen haar benaderd. Ze hebben hun toevlucht genomen tot haar, die de eretitel draagt van Middelesares van alle Genaden. In elke parochie, zelfs tot in het meest verloren gehucht, werd zij vereerd. Prachtige kathedralen, maar ook eenvoudige kapelletjes zijn haar toegewijd. Op veel plaatsen is zij als thuis; zegt men niet Onze-Lieve-Vrouw van Zutendaal, van Opieter, van Scherpenheuvel...

VIRGA JESSE VAN HASSELT

Uit de overlevering blijkt dat Hasselt zijn eerste ontwikkeling te danken heeft aan de aanwezigheid ter plaatse van het miraculeus beeld van Onze-Lieve-Vrouw Virga Jesse.

In het wapen van Hasselt vinden wij het bewijs, dat de plaats waar de stad zich thans uitstrekt met een hazelbos was bedekt. Zou een hazelroede achter de enigszins ongewone bijbelse benaming kunnen steken?

Reeds in 1314 bestond er een genootschap ter ere van Onze-Lieve-Vrouw. Als het beeld processiegewijs door de stad gedragen werd, gingen de leden van de broederschap met een rode roede mee in de optocht. Sedert 1714 wordt de processie slechts om de zeven jaar gehouden. Bij die gelegenheid vindt ook een eigenaardige soepuitdeling plaats. Het gebruik moet herinneren aan een hongersnood, tegen dewelke de leden zich verdienstelijk maakten met het uitdelen van soep aan de hongerige bevolking.

Rond 1727 werd begonnen aan de bouw van een nieuwe kapel, die in 1731 werd ingewijd.

Op een prentje van Onze-Lieve-Vrouw Virga Jesse staat afgebeeld hoe terug tot leven gekomen kinderen gedoopt worden, ook hoe volwassen doden verrijzen, blinden zien, kreupelen gaan, hoe een verdwaalde reiziger gered wordt en hoe een dief die Onze-Lieve-Vrouw wilde beroven gestraft wordt.

OORZAAK ONZER BLIJDSCHAP VAN TONGEREN

Onze-Lieve-Vrouw van Tongeren wordt vereerd als «Causa Nostrae Laetitiae» of «Oorzaak onzer Blijdschap». Het huidige beeld dagtekt uit de tweede helft van de 16de eeuw. Het is in hout gesneden, maar is zwart van kleur. De Heilige Maagd is rechtstaande voorgesteld, dragend op de linkerarm het Goddelijke Kind, dat een druif genomen heeft uit de tros welke Maria in de rechterhand houdt.

Onze-Lieve-Vrouw van Tongeren, oorzaak onzer blijdschap.

CAUSA NOSTRÆ LÆTITIÆ

Aan het beeld van Tongeren worden verscheidene legenden toegeschreven.

«Op zekere dag knielde een vrouw voor het beeld van Onze-Lieve-Vrouw. Zij stortte een vurig gebed, tot haar oog op de druiventros viel. Een hevige begeerte om echte druiven te bezitten bebroop haar en deed haar watertanden. Onze-Lieve-Vrouw, vervuld met medelijden, veranderde een houten druif in een echte en liet die voor de voeten van de vrouw rollen. Deze raapte ze op en at ze smakelijk op. Zo komt het, dat nu een druif ontbreekt in de tros van Maria».

Ongeveer hetzelfde wonder gebeurde voor de moeder van een erg ziek kind, dat naar druiven verlangde. Maria schonk de moeder een druif en het kindje genas.

Ook de zwarte kleur van het beeld heeft tot de verbeelding van de mensen gesproken. De lichaamsdelen kunnen niet gewassen noch geschilderd worden, zo zegt men. Een schilder zou dit laatste op zekere dag beproefd hebben, maar 's anderendaags waren aangezicht en handen weer zo zwartbruin als vroeger.

In 1479 werd de volgende getuigenis opgeschreven:

«Want onze lyeve Vrouwe, die gebenedijde Moeder Gods, Maecht Maria, met haeren lyeven kende, der kercke ende stadt Tongeren volcke, binen ende buyten geseeten, haere gratie ende genaeden beweesen heeft by miraeckelen ende veele beschermenissen in lyf ende aen goed was over meer dan 500 jaren in verre westen gekend en aengeroepen».

Bijzonder is toch wel de legende van de Turkse slaven:

«Twee Tongenaren, op bedevaart naar het Heilige Land, waren door de Turken gevangen genomen en in boeien gehouden. Geen kans van redding ziende, riepen zij vol vertrouwen de bijstand in van Onze-Lieve-Vrouw van Tongeren. 's Morgens bij het ontwaken bevonden zij zich vervoerd in de kerk van Tongeren, voor de troon van Maria. Daar vond men hen bij het openen van de kerk. Men verlost hen van hun ketenen en kluisters, die in de kerk bewaard zijn gebleven en zich bevinden achter het altaar van Onze-Lieve-Vrouw».

Op 31 augustus 1890 werd het miraculeus beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Tongeren plechtig gekroond. Bij gelegenheid van die kroningsfeesten werd het eeuwenoud gebruik hernomen zevenjaarlijks de vertoning van de relieken en de heiligdomvaart te houden. De zevenjaarlijkse kroningsfeesten groeien telkens uit tot een luisterrijke gebeurtenis.

ONZE-LIEVE-VROUW VAN BIJSTAND - TONGEREN

In het noordelijk portaal van de Onze-Lieve-Vrouwbasiliek staat tussen zes apostelen een lieflijk Mariabeeld. Vele boerinnen gaan er tijdens de marktdagen voor knielen. In een blauwe steen vóór een offerblok bemerkte men vroeger de indruk van twee voeten. Het waren de inprentingen van een dief, die 's nachts de offerblok wou plunderen, maar voor straf aan de vloer gehecht bleef. 's Morgens werd hij door de koster gevat en aan het gerecht overgeleverd.

ONZE-LIEVE-VROUW VAN ZEVEN SMARTEN - VREREN

De kapel van Vreren, in renaissancestijl, dagtekent van 1669. Zij werd opgericht door Walther de Selys-Fanson, heer van Freeren, Heut en Wihogne.

Op 24 april 1698, in een tijd van gevaar, zou het beeld gevluht zijn naar het begijnhof van Tongeren. Op 24 oktober werd het met een plechtige processie teruggebracht naar Vreren.

Het gepolychromeerde aarden beeldje is slechts 25 cm. groot. Ook in de kapel van Vreren kwamen doodgeboren kinderen terug tot leven om kunnen gedoopt te worden.

BORGLOON

Het oorspronkelijke beeld wordt bewaard in het stadhuis, terwijl buiten in een grote nis een getrouwe kopie de belangstelling van de voorbijgangers wekt. Maria wordt inderdaad op een eigenaardige manier voorgesteld. Zij draagt haar Kindje niet op de arm, maar laat het naakt met Zijn buikje op haar arm rusten, op de manier gelijk moeders hun van buikkrampen geplaagd kindje plachten te houden.

Aan de voet van de nis hing vroeger steeds een brandende lamp, waarvan het onderhoud door de gemeente bekostigd werd.

Maria werd aanroepen tegen maag- en darmkwalen. De bedevaarders maakten driemaal de ommegang rond het stadhuis.

Het beeld zou geplaatst geweest zijn op het einde van de 17de eeuw tijdens of na een vreselijke pestilentie.

ZUTENDAAL

Het beeld van Zutendaal werd door een meisje gevonden op de plaats die Maria uitkoos om een kerk te bouwen. In de kerk hangen vier devotieschilderijen met sprekende opschriften in verband met het miraculeuze beeld Onze-Lieve-Vrouw Heil der Kranken. Ook hier

zien we hoe een dief voor straf bleef vastzitten; eveneens staat er afgebeeld dat Maria tijdens de processie niet wou gedragen worden door onreine dochters.

Het miraculeuze beeld verbeeldt de Moeder Gods met het Kindje Jezus op de linkerarm en met een druiventros en scepter in de rechterhand.

De bedevaarders hebben de gewoonte rond het altaar van de Heilige Maagd te gaan om haar eer te bewijzen.

Vroeger kwamen er vooral veel Hollanders op bedevaart naar Zutendaal, alhoewel de mensen uit de eigen streek Maria niet vergaten. In een «De Bilzenaar» van

1927 staat te lezen: «Getrouw aan de schoone overlevering, dagteekenend van 1600, volgens dewelke de «Heeren van Schoonbeek» de bedevaarders van Beverst elk jaar begeleiden, zoo zullen dit maal wederom de heer gouverneur der provincie, graaf de Renesse, en diens edele familie de processie vergezellen».

LAAK

In Laak onder Houthalen worden zowel Onze-Lieve-Vrouw van Rust als van Onrust vereerd. De twee heiligdommen werden bezocht door bedevaarders, die soms wat superstitie met devotie lieten gepaard gaan.

De rondgang rond de kapel werd gedaan volgens de baan van de zon.

Onze-Lieve-Vrouw wordt er aanroepen tegen maagpijn en voor kleine kinderen die onrustig zijn. Bij ernstige ziekten en in sterfensgevaar kwamen steeds zeven personen op bedevaart. De uitslag was steeds een dilemma: genezing of een kalme, zalige dood.

Ook waren er mensen die rond middernacht Onze-Lieve-Vrouw kwamen aanroepen omdat ze niet konden rusten of slapen.

KERKOM

Wegens de donkere kleur kreeg het beeld van Kerkom de naam van «Bruine Onze-Lieve-Vrouw». Het werd, zo luidt de legende, in een eikeboom gevonden. Zekere dag hadden inwoners van het nabije Niel het beeld gestolen en in hun eigen parochiekerk geplaatst, maar 's nachts keerde Maria terug naar de haar vertrouwde eik.

Pastoor Denys van Schoor liet rond 1704 een kapel bouwen. Men plaatste het beeld op het altaar, maar het keerde vanzelf terug naar de

eik. Niemand durfde het wagen het beeld nogmaals aan te raken, maar er werd besloten op Onze-Lieve-Vrouw hemelvaart «hetzelfde plechtigerwijze van den eik in de kapel te verplaatsen».

De overlevering verhaalt nog dat men het beeld ooit wit geverfd heeft en dat het dadelijk bruin geworden is.

Een schilderij, met daarop een afgebeeld kind en een bijgevoegd opschrift, vermeld dat: «Op 20sten Meert 1721 een kind van den dood in 't leven gebracht wierd door te bidden aan de Bruyne L.V. te Kerkom. Nadat het kind het Heilig Doopsel ontvangen had, stierf het».

DONK

De kerk van Donk werd kort voor 741 door de zorgen van Robrecht, graaf van Haspengouw, opgericht ter ere van de Heilige Maagd, van Sint-Pieter, Sint-Jan, Sint-Servatius en Sint-Lambertus. De graaf schonk de kerk aan de abdij van Sarchinium, het huidige Sint-Truiden. Donk bleef onder Sint-Truiden tot aan de Franse Revolutie.

De kerk stond op een eenzame plaats, was door water omringd en slechts toegankelijk door een aangelegde dijk. Donk is qua naamgeving verwant met het Duitse «Dung», dat een verhevenheid in een moeras aanduidt.

Het veelkleurige eikehouten beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Donk stelt Maria voor in 't kinderbed. Onze-Lieve-Vrouw staat er niet recht als koningin; zij ligt neer in haar volle lengte en houdt haar Goddelijk Kind in de rechterarm. Onze-Lieve-Vrouw, Kind, peluw en bed zijn uit één blok gesneden, dat 1,35 m lang en 0,40 m hoog is.

In Donk wordt dus een liggende Lievevrouw vereerd. De volkse uitdrukking «Naar Donk gaat men voor een jonk», duidt voldoende de intentie van de bedevaartgangers aan. Vroeger bestond de gewoonte bij het verlaten van de kerk aan het klokkezeel te trekken. Van een zwangere vrouw werd dan ook wel eens gezegd: «Ze heeft aan het klokkezeel van Donk gehangen».

Het gebeurde ook dat vrouwen, nadat ze aan het klokkezeel getrokken hadden, naar het altaar kropen. Daar kusten ze de beide borsten

van Maria. Een pastoor, die aan die gewoonte aanstoot nam, schafte dat gebruik af.

In een kapel naast de hoofdingang hing een gotisch Christusbeeld. Vrouwen bonden er rode linten aan tegen de vloed; andere bedevaarders, meestal Walen, offerden er een handvol spijkers. Het Franse woord «clou» betekent zowel spijker als zweer.

De geofferde nagels werden door de kerkfabriek aan de plaatselijke smid verkocht.

ALDEN BIESEN

Ten jare 1220 schonk Mechtildis van Are, abdis van Munsterbilzen, met toestemming van haar broer Arnold III, graaf van Loon (1218-1221), en met goedkeuring van Hugues de Pierrepont, prins-bisschop van Luik, de Teutonische Orde bij Bilzen bezittingen nabij de Biesenkapel, aldus genaamd daar men er in de biesen van een moeras een miraculeus Mariabeeld gevonden had. De kruisridders bouwden er een burcht, waaraan de naam van de kapel gegeven werd.

GERDINGEN

Tijdens de 19de eeuw was Gerdingen als Mariabedevaart even vermaard als Kevelaer. Vooral op de feestdagen van Onze-Lieve-Vrouw Geboorte en Hemelvaart kwam ontzettend veel volk.

Het beeld van Maria is een wondermooie sedes sapientiae uit de 14de eeuw. Achter de kerk bevond zich een bron, het Springske genaamd. De pelgrims, die Onze-Lieve-Vrouw van Remedie kwamen vereren, gingen er zich wassen en namen water mee naar huis.

Voorop op vrijdagen werden te Gerdingen ook de Heiligen Quirinus en Apollonia vereerd.

ONZE-LIEVE-VROUW VAN OPITTER

Op korte afstand van de parochiekerk van Opitter, nevens de steenweg van Maaseik naar Bree, staat een aloude kapel in ogivale bouwtrant waar de Moeder Gods vereerd wordt onder de titel van Troosteres der Bedrukten.

De hulp van Onze-Lieve-Vrouw van Opitter werd ingeroepen ten voordele van gebroken kinderen, vrouwen in barensnood en personen die op sterven liggen. Het Lievevrouwebeeld dagtekent van 1650.

De eredienst tot Onze-Lieve-Vrouw van Opitter was zeer verspreid. Onder het oktaaf van Onze-Lieve-Vrouw Geboorte kwamen de omliggende parochiën in processie het heiligdom bezoeken.

ONZE-LIEVE-VROUW VAN RUST TE HEPPENEERT

In de parochiekerk van Heppeneert, langs de Maas bij Maaseik, wordt met grote toeloop Onze-Lieve-Vrouw van Rust vereerd. Een zeer oud beeld vertoont er de Heilige Maagd in rustende houding, het hoofd zachtjes neergebogen en de handen samengevouwen op de schoot. Achter haar staat de Heilige Johannes, haar aangenomen zoon, in beschouwing.

Onze-Lieve-Vrouw van Rust wordt er nog steeds aanroepen als de patrones voor de slaap, tegen hoofd- en tandpijn, zenuwziekten en alle lichamelijke kwalen die de rust wegnemen.

ONZE-LIEVE-VROUW VAN ONRUST TE ZELEM

In een afgelegen kapelleke te Zelem werd de H. Maagd vereerd onder de titel van Onze-Lieve-Vrouw van Onrust. Moeders offerden er een hemdje, mutsje of ander kledingstuk.

ONZE-LIEVE-VROUW VAN STEPS TE MONTENAKEN

De godsvrucht tot Onze-Lieve-Vrouw van Steps, te Montenaken, is zeer oud en vermaard. Aan haar wordt de overwinning toegeschreven van de prins-bisschop van Luik, behaald op 13 oktober 1213, tegen de Brabanders.

Onze-Lieve-Vrouw van Steps is de grote beschermster van de Luikenaren en van de gelovigen van Haspengouw. Zij aanroepen haar bijzonder voor de genezing van breuken.

ONZE-LIEVE-VROUW VAN LORETTE TE HENDRIEKEN

Op de Hulsberg, gemeente Borgloon, onder de parochie Hendrieken, staat een bidplaats aan de Allerheiligste Maagd toegewijd, onder de titel van Onze-Lieve-Vrouw van Lorette.

De Eerw. Heer Niklaas Poislevache, deken der collegiale kerk van Loon, die driemaal de bedevaart naar Lorette gedaan had, bouwde de kapel met de kluis in 1689.

In 1882 werd de kapel met de kluis afgebroken en heropgebouwd aan de voet van de Hulsberg, omdat nieuwe eigenaars op de berg een kasteel bouwden.

De wijding van de herbouwde kapel werd gedaan op 6 september 1882 door deken Haubrechts van Borgloon.

In maart 1883 betrok de toenmalige en laatste kluizenaar, broeder Joannes Heenen, de heropgebouwde kluis.

De kluizenaar droeg het franciskaanse habijt; hij overleed in 1897 op 84-jarige ouderdom. Hij werd begraven op het kerkhof te Hendrieken. «Monfreer» bewees ook dienst in de kerk van Hendrieken als koorkoster, hij brandde de honden bij middel van de gewijde Sint-Hubertussleutel en ging in de omliggende gemeenten desnoods de zieken oppassen.

Sedert 1897 is er geen kluizenaar meer geweest. Bij de kluis zijn sedertdien schuur en stallen gebouwd. De kluis werd achteraf bewoond door een landbouwersfamilie.

ONZE-LIEVE-VROUW VAN OETSLOVEN

Oetsloven, afgeleid van Oetershoven, betekent hof of goed van de familie Oeter. Het hoort onder Berlingen (Wellen). De kluiskapel, schilderachtig op de helling van een heuvel gelegen, bestond reeds in de 12de eeuw. Omstreeks het jaar 1187, werd zij door een edele heer Oeter, terugkerende uit het Heilige Land, geschonken aan de kloosterlingen van het Heilige Graf. Deze kloosterlingen onderhielden er een priester om de dienst van de kapel waar te nemen. In latere tijden werd de priester vervangen door één of twee kluizenaars die tot het jaar 1895 de kluis, langs de kapel gebouwd, bewoonden.

De kapel stond sedert de bisschoppen-vergadering van Keulen in 1423 onder de bescherming van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën. Het beeld stelt de Heilige Maagd voor met het dode lichaam van haar goddelijke Zoon op haar schoot.

Sinds onheuglijke tijden is deze kapel het middelpunt geweest van een samenloop van bedevaarders uit vele gemeenten van Limburg, Brabant en het Walenland.

ONZE-LIEVE-VROUW VAN KEVELAER

Voor al de mensen uit het Maasland gingen op bedevaart naar Kevelaer in Duitsland.

In Kinrooi had de bedevaart naar Kevelaer gewoonlijk plaats in het begin van de maand september. Weken op voorhand wakkerde de geestelijke herder zijn kudde aan om zo talrijk mogelijk de moeilijke beeweg mee te maken. Een overeenkomst werd aangegaan met 3 à 4 boeren van de gemeente om hun paarden en huifkarren ter beschikking van de bedevaarders te stellen. Voor de oorlog (1914-1918) beliepen de kosten 5 fr. per persoon.

De bedevaarders mochten enkel gebruik van de karren maken, als zij doodmoe waren en zich nog slechts met moeite konden voortslepen. Krank en kreupelen werden heel de weg gevaren. Jonge lieden legden de afstand, 180 km heen en terug, te voet af, meestal op hun blokken.

21

Het vertrek had plaats om 5.00 uur 's morgens aan de kerk. Dadelijk begon men luidop te bidden, dit duurde tot Ittervoort. Daar werd gerust.

Te Kevelaer werden de verschillende diensten en devoties bijgewoond. Daarna trok men naar het restaurant om te eten. Het Münchenbier en de Duitse kost smaakten heerlijk. De pelgrims aten zuurkool met varkensvlees, erwtensoep met poot, Frankfurter worsten.

Ook de pastoor zat, omringd van notabelen en vrome boerendames, ergens te tafelen.

De «moppen» van Kevelaer, peperventen of stukken peperkoek, alsook driehoekige vaantjes, kaarsen, medailles en paternosters werden als geschenk meegenomen.

De terugkomst had gewoonlijk tijdens de tweede of derde nacht plaats. De terugweg duurde merkkelijk langer. De thuisblijvers, om zo te zeggen het halve dorp, trok de thuiskomende pelgrims een eindje tegemoet. Bij de ontmoeting begonnen de bedevaarders reeds met het uitdelen van geschenken.

Voor al bij grote plechtigheden kwam veel volk naar Kevelaer. Het aantal processies kon oplopen tot 350; ongeveer 400.000 pelgrims boden zich dan in Kevelaer aan.

Onze-Lieve-Vrouw wordt er vereerd in een kleine kapel. Het voorwerp van verering is een papieren prentje, dat gedrukt werd in 1640 en door een soldaat uit Luxemburg werd meegebracht.

ONZE-LIEVE-VROUW VAN SCHERPENHEUVEL

Elk jaar op de 5de dinsdag na Pasen rond 6.00 uur 's avonds, kwam de jaarlijkse processie van Wijk-Maastricht, vergezeld van talrijke dorpelingen die onderweg haar rijen aanvulden, al zingend en bid-dend Hasselt binnen, om zich 's anderendaags weer op weg te begeven naar Scherpenheuvel.

Bij gelegenheid van deze processie trof men in de bakkerijen vol-doende stapels «pjéperneet» aan, waarvan de processiemensen er meedroegen om bij hun thuiskomst vader en moeder, vrouw en kin-deren blij te maken.

Scherpenheuvel. Het miraculeus beeld aan de eik.

Uit Munsterbilzen ging men vroeger jaren gezamenlijk naar Scherpenheuvel per huifkar. De mensen hadden toen een hoge dunk van hun verre en lange reis.

Bij hun terugkomst werden de bedevaarders van Sint-Truiden feestelijk ontvangen; men brandde pektonnen op de Grote Markt.

ONZE-LIEVE-VROUW VAN KORTENBOS

Deze Lievevrouw wordt vereerd als «de behoudenis der zieken en als patrones van Limburg».

De plechtige noveen werd ingezet op 1 mei. De paters witheren van Averbode hielden de preek. De zondag daarna deed de jaarlijkse processie haar rondgang. Dan werden de bedevaarders met het genadebeeld gezegend.

Dit beeldje bestaat uit potaarde en is maar een handpalm hoog. Met de rechterarm het Kind ondersteunend houdt Maria met de linkerhand de rechtervoet vast. Het Kindje steekt met de rechterhand een appel vooruit, terwijl het de linker zachtjes op moeders borst laat rusten.

Vroeger ruste de altaartafel op vier bogen waarin panelen waren aangebracht die de geschiedenis van Onze-Lieve-Vrouw van Kortembos voorstelden. Ook een ijzeren boom, waaraan een lieve legende was verbonden, werd uit de kerk verwijderd.

DE HEILIGEN

Al degenen die in het leven van Christus een bepaalde rol vervuld hebben of iets betekenden werden door de eerste christenen als heiligen vereerd. In de loop der tijden zijn daar andere overledenen bijgekomen, bijvoorbeeld mensen die om hun geloof werden gemarteld of uitblonken door bepaalde deugden of een stichtende levenswijze. De aanpassing van de kerk aan niet-christelijke godsdiensten heeft ook aanleiding gegeven aan het ontstaan van bepaalde heiligen of heiligdommen. De nagedachtenis en de verering tot vrome personen

werd in de plaats geschoven van bepaalde goden, zo is Eligius bijvoorbeeld de opvolger van Vulcanus geworden.

Een zeer treffend voorbeeld zijn eveneens de noodhelpers of noodheiligen. Ze worden speciaal vereerd in de kerk van Vierzehnheiligen tussen Lichtenfels en Staffelstein nabij Coburg.

Een voorstelling van deze noodheiligen van vóór 1244 bestaat er niet en toch gaat hun aantal terug tot het Germaanse godendom. Ze zijn een verkerstening van Wodan met zijn elf wapenbroeders en drie wolkuren. De noodheiligen worden aanroepen zowel bij individuele als bij collectieve nood, ze worden tevens afzonderlijk of te samen vereerd. Hun namen zijn: Achatius, Aegidius, Barbara, Blasius, Catharina, Christophorus, Cyrianus, Dionysius, Erasmus, Eustachius, Georgius, Margaretha, Pantaleon en Victus.

Feitelijk heeft elke streek, maar ook elke generatie zowat zijn eigen heiligen. Tevens is elke parochiekerk aan een heilige toegewijd.

ADRIANUS

In 675 werd Lambertus, bisschop van Luik, door hofmeier Ebroïnus verdreven. Hij zocht een toevlucht in het klooster van Stavelot, waar hij zeven jaar verbleef. Adrianus werd de geheime bode van Lambertus. Op zijn reis naar Maastricht werd hij te Hoelbeek vermoord. Op 5 maart wordt hij daar in de plaatselijke kerk vereerd. Hij wordt aanroepen tegen kwade koorts en allerhande kinderziekten.

Voorstelling: als soldaat, maar kort gekleed, in de linkerhand een brief, rechts een stok of reisstaf.

AEGIDIUS

Volgens de legende was Aegidius een rijke Athener die zich als kluizenaar niet ver van Nîmes nabij de monding van de Rhône vestigde. Hij verbleef in een hol, leefde van kruiden en de melk van een

hinde. Eens was een koning in de nabijheid op jacht, hij raakte het hert dat naar de spelonk vluchtte. Een tweede pijl trof Aegidius die met doorboorde hand bleef doorbidden. Zo vonden hem de koning en zijn gevolg. Ze vroegen hem vergiffenis en verzorgden hem. De heilige weigerde zijn spelonk te verlaten en stierf er omstreeks 541.

Aegidius wordt vooral als Sint-Gilles op vele plaatsen vereerd.

Te Mulken bij Tongeren gebeurde het vaak dat zenuwlijders een schok kregen bij het betreden van de kerk. Meestal bleef de kwaal dan maandenlang achterwege. De bedevaarders gingen driemaal rond het oude kerkhof en kochten de gekende kraakkoek.

Vroeger stond in de kerk een kooi om levende harten, dat wil zeggen pluimvee, te offeren. Naderhand werd in de deur, die toegang gaf naar de toren, een schuif aangebracht voor de «levende harten». Die offergaven werden verdeeld tussen de rector en de kerkfabriek.

Te Mulken werd gedurende het oktaaf brood gewijd voor de genezing van de beesten.

Te Leut werd Sint-Gilles vooral vereerd op 1 september, zijn feestdag; dat nam niet weg dat gans het jaar door bedevaarders kwamen om genezen te worden van vallende ziekten, stuipen, koorts en besmettelijke kwalen. Hetzelfde gebeurde te Wimmertingen, doch daar kon men zich in de broederschap laten inschrijven.

Andere bedevaartplaatsen voor Sint-Gilles vond men te Diepenbeek, Bolderberg-Zolder, Sint-Quintinuskkerk Hasselt, Heers en Erpekom.

Voorstelling: als monnik met door pijl gewonde hinde.

AGATHA

De Heilige Agatha werd om het behoud van haar maagdelijke zuiverheid onder de regering van keizer Decius gefolterd. Op bevel van Quintianus, die gezonden was om Sicilië te besturen, werden haar borsten met ijzeren tangen opengescheurd. Petrus verscheen haar in de gevangenis en genas haar wonden.

Agatha werd bijzonder aanroepen tegen borstkwalen. Dat gebeurde te Berlingen en Wijshagen.

Voorstelling: martelaarspalm, tang of schaar, borsten in de hand of op een schotel, ook met kaars en broden.

ALDEGONDIS

De Heilige Aldegondis ontluchtte het ouderlijk huis om te Maubeuge een klooster te stichten. Daar stierf ze aan kanker in 680. Tegen deze ziekte wordt ze vereerd te Alken, As, Kleine-Spouwen en Heks.

Voorstelling: als abdis, met een open boek.

AMANDUS

Deze heilige werd in 594 te Nantes geboren. Drie jaar lang was hij bisschop van Maastricht, naderhand trok hij naar Gent en predikte in Vlaanderen het evangelie.

Een oud gebruik om Amandus te vereren was het doorkruipen van een ring. Die ring verbeeldde de lichtkrans die zich ooit vertoonde omheen het hoofd van Amandus. Het doorkruipen gebeurde te Stokrooie en Wijshagen. In Stokrooie hing de ring in het koor, de bedevaarders staken hem driemaal over het hoofd en lieten hem langs hun lichaam naar beneden glijden. Om een einde te stellen aan onstichtelijke tonelen werden te Wijshagen rond 1890 de ringen, die aan de vloer gehecht waren, weggenomen en vervangen door een overlezing. In Kerkhoven, een parochie die gesticht werd in 1852, werd Amandus ook vereerd. Er werd gebruik gemaakt van ijzeren ringen die het ganse jaar door in het portaal hingen.

Sint-Amandus werd vereerd tegen lamheid, jicht en andere pijnen in armen en benen. Te Opglabbeek werd hij zelfs aanroepen tegen ziekten onder het vee. Te Kleine Spouwen brengt hij de kermis mee, die gevierd wordt op de zondag na zijn feestdag die op 6 februari valt.

Voorstelling: als bisschop met mijter en staf, soms met een slang omdat hij op het eiland Ogia een gevaarlijke slang met een kruisteken bedwong.

AMOR

Deze heilige kwam uit Aquitanië naar Limburg. Hij zou in Maastricht gestorven zijn bij gelegenheid van een pelgrimsreis naar het graf van Sint-Servaas.

In 850 werden zijn stoffelijke resten naar Munsterbilzen overgebracht, waar hem ter ere een kerk was gebouwd.

Nu nog bewaart men te Munsterbilzen zijn staf, waarin gegrift staat: Wie + Van + Disen - Staff Scaeft + oft sniet + die moet sien + vermalediet.

Voorstelling: als pelgrim, aan zijn voeten een ongeneeslijke zieke.

ANNA

Haar echtgenoot heette Joachim, zij waren de ouders van Maria, de moeder van Christus.

Zij wordt meestal afgebeeld met haar dochter Maria. Als het Christuskind er ook bij staat, spreekt men van een Annatrits of een Anna te drieën.

In Limburg zijn tientallen kapellen, meestal erg oude bidhuisjes, aan de Heilige Anna toegewijd. In erg veel kerken bevindt zich een beeldengroep van Anna te drieën, o.a. in Eisden, Bocholt, Bolderberg, Bree, Genoelselderen, Maaseik, Paal, Oostham.

In Rukkelingen - Loon werd elk jaar de Sint-Annabron gewijd. De mensen droegen het water mee, het was heilzaam tegen oogziekten.

Meestal wordt de Heilige Anna aanroepen tegen kinderloosheid, ook wel tegen koorts. Bij grote droogte werd een beeweg gedaan naar het Sint-Annakapelletje.

Voorstelling: Anna wordt meestal voorgesteld met de witte weduwensluis op het hoofd, meestal heeft ze een open boek in de hand, waaruit ze schijnt voor te lezen of te onderwijzen.

Sint-Anna-ten-Drieën te Wijnshagen.
(Foto A.C.L.-Brussel)

ANTONIUS

Er dient een onderscheid gemaakt te worden tussen Antonius van Padua en Antonius Abt of Antonius de Kluizenaar.

Antonius de Kluizenaar werd omstreeks 251 te Koma in Egypte geboren. Hij werd 105 jaar oud en bracht het grootste deel van zijn leven door als kluizenaar in de woestijn. Met een aantal kluizenaars die zich bij hem voegden, stichtte hij een soort kloostergemeenschap.

Antonius van Padua werd te Lissabon uit een rijke familie geboren. Hij verlangde missionaris te worden in Marokko, maar zijn wankel gezondheid liet dat niet toe. Als Franciscan kwam hij in Padua terecht, waar hij in 1231 stierf.

Antonius de Kluizenaar, wordt vaak voorgesteld als Antonius met het varken. Samen met Cornelius, Hubertus en Quirinus behoort hij tot de vier heilige maarschalken. Hij wordt met een varken afgebeeld omdat de duivel hem onder de gedaante van een varken bekoord heeft. Dat varken lag aan de basis van de verering van Antonius als patroon van het vee. Hij werd ook aanroepen door de vleeshouwers en de spekslagers. Tevens werd hij aanroepen tegen de zwarte dood of pest.

Tijdens de middeleeuwen liepen de Antoniusvarkens vrij op straat. Ze droegen een bel en het T(au)-teken. Tau is de naam voor de staf van Sint-Antonius. Als de varkens volwassen waren, werden ze geslacht. Het vlees werd uitgedeeld aan de behoeftigen.

Meteen begrijpen we, waarom bij het feest van Antonius (17 januari) varkenskoppen, hanen, vruchten, eieren en zelfs geld geofferd werden. De geofferde varkenskoppen of pluimdieren werden na de kerkdienst meestal per opbod verkocht. Dat gebeurde te As, Bocholt, Eksel, Herent bij Neerpelt, Linkhout, Meeuwen en Munsterbilzen. Te Tongeren, in de Sint-Antoniuswijk, werden Antoniusbroodjes uitgedeeld. In Smeermaas had een processie plaats naar de Sint-Antoniuskapel en te Diepenbeek gingen de jongens en meisjes afzonderlijk op bedevaart naar het Sint-Antoniuskapelletje in de Dijkenbossen.

Sint-Antonius van Padua werd vooral te Tongeren in de kerk van de minderbroeders vereerd. Hij is de patroon van de verloren voorwerpen. Als men het gevraagde niet bekwam of terugvond, moest men het afdwingen door de heilige met het gezicht naar de muur te keren.

Voorstelling:

Antonius de Kluizenaar: met varken, fakkel of vurige vlammen, boek, rozenkrans en duiveltje. Welige haardos en golvende baard.

Antonius van Padua: met lelietak, crucifix of vis, ook met geopend boek waarop het Jezuskind staat.

APOLLONIA

Aan de Heilige Apollonia kon men zijn tandpijn verkopen. Zij werd in 249 voor haar geloof gemarteld, met een gloeiende tang werden haar tanden uitgerukt. Haar feestdag valt op 9 februari. Zij werd vereerd te Haren, Leut, Tongeren, Wijchmaal en Sint-Truiden. Ook in Kortenbos. Onder haar beeld, dat in 1692 door geneesheer Jacobus Van den Berck uit Tienen werd geschonken, stond te lezen:

Aploni, Christi maeght, laet uwe leden branden,
Laet van den vreemden Beul uittrekken uwe tanden,
Wij bidden u, o maeght, uit een eenvoudigt hert,
Door 't leyden van uw pijn Verlost ons van dees smert».

Voorstelling: met tang in de hand.

BAVO

Als heer van Haspengouw leefde Bavo, die feitelijk Allowin heette, allesbehalve christelijk. Zijn ontmoeting met Amandus betekende zijn bekering. Na de dood van zijn echtgenote schonk hij zijn bezittingen aan de armen en hij trok zich terug in een klooster te Gent dat naderhand naar hem werd genoemd. Later werd hij kluizenaar. Hij leefde in een holle boom.

In Wijchmaal was altijd water te bekomen, gewijd ter ere van Sint-Bavo. Hij werd bijzonder aanroepen tegen kinderziekten.

Voorstelling: als edelman met valk en zwaard, ook als kluizenaar naast een holle boom.

BARBARA

Barbara's vader, Dioscarus, was een rijke koopman te Nicomedië. Hij was vervuld van haat tegen het christendom. Omdat Barbara, die een zoete gemeenschap en verkering met Jezus haar Bruidegom niet wilde verliezen, weigerde een huwelijk aan te gaan, werd ze wreed gemarteld. Beulen sneden haar borsten af, waarna ze door haar vader werd onthoofd. Een hemelse bliksem trof echter haar beulen. Zij stierf op 4 december 306.

Barbara wordt vereerd als beschermheilige tegen een onvoorziene dood. Zij is verheven tot patrones van de wapensmeden, mijnwerkers, kolveniers en al degenen die het gevaar lopen van een onvoorziene dood.

Mooie Sint-Barbarabeelden bevinden zich in Sint-Truiden, Tongeren, Hasselt, Neeroeteren en Meeuwen. De kerken van Brustem en Eisden-Mijnen zijn haar toegewijd. In Tongeren lieten de moeders hun kleintje bij de clarissen met de Sint-Barbarareliek aanstrijken.

Voorstelling: met kerktoeren waarin drie vensters die haar geloof in de Heilige Drievuldigheid verbeelden.

BERTILIA

Samen met Eutropia (+407), Genoveva (+572) behoorde Bertilia (+678) tot de zogeheten «Drie Gezusters». Hun erediens wordt in verband gebracht met de cultus van de Keltische moedergodinnen. De Drie Gezusters worden aanroepen tegen allerlei kwalen, vooral maagpijn.

Vooraf tijdens de maand mei trokken veel pelgrims naar Rosmeer, waar de relikwie van de heilige werd vereerd. Het Bertiliaputje bestaat

nog. Daarin werden de kledingstukken van zieke kinderen geworpen. Bleven ze drijven dan was de kans op genezing gewaarborgd. Ook in Brustem was zulke bron, ze werd echter dichtgemetseld.

In Meeuwen werd Sint-Bertilia aanroepen in een kapelletje. Volgens de overlevering zou in die kapel een priester onderkomen gevonden hebben tijdens de Franse Omwenteling.

Voorstelling: zie Drie Gezusters.

BLASIUS

In «Rond den Heerd», deel 3 bladzijde 78, schreef Guido Gezelle in verband met Sint-Blasius: «Zijn naam alleen zal voor de Vlamingen voldoende geweest zijn om hem tegen de winden, de blaas, de maagpijnen en de koorts te doen dienen».

Hij is de patroon van Heppen, zijn naamfeest valt op 3 februari. Te Jesseren wordt hij aanroepen tegen keelpijn, ziekten onder de biggen, of wanneer veulens niet willen zuigen. In Hoepertingen offert men hem halve varkenskoppen, in Wimmertingen spek en duiven. In Tongeren in de Begijnhofkerk, bestierd door de minderbroeders, werd hij vereerd tegen allerlei ziekten, maar toch vooral tegen keelpijn. Men kon er water en brood laten wijden.

Voorstelling: als bisschop, met twee gekruiste kaarsen als herinnering aan de Sint-Blasiuszegen; ook met zijn foltertuig, een ijzeren hekel of kam waarmee het vlees van zijn lichaam werd gerukt.

BRIGITTA

De Heilige Brigitta van Kildare, patrones van Ierland, had haar maagdelijke zuiverheid aan God gewijd. Om de jongelingen niet in bekoring te brengen door de schoonheid van haar gelaat, bekwam ze van God de druipe, een oogziekte, die haar onkenneijk maakte.

Eens dat ze kind zijnde de koeien molk en de melk uitdeelde aan

arme mensen, eiste haar stiefmoeder voldoende melk om boter te karnen. Brigitta bad tot de Heer, haar gebed werd verhoord en de koeien gaven nogmaals voldoende melk.

Haar feestdag valt op 1 februari. De kerk van Koersel is haar gewijd, maar ze wordt ook vereerd te Uikhoven, Werm, Wellen en Kortenbos.

Te Wellen vereerde men haar bijzonder tegen ziekten onder het vee en pluimgedierte. Te Werm tegen behekste room, maar de opkomst van de centrifugale melkontromers deed de boerinnen de beeweg naar Werm vergeten.

Het beeld van Kortenbos werd in 1692 aan de kerk geschonken door Adrianus Van den Berck, een edelman uit Tienen. Onder dat beeld hing het volgende versje:

Als gij u vindt beswaert met sieckten of met quaelen,
Compt op den Cortenbosch voor u gesonthijt haelen,
En hebt ghij oock een beest die moet genesen sijn,
Comt Brigida die sal wechnemen deze pijn».

Voorstelling: als abdis, met kaars in de handen, met ganzen of eenden, uitzonderlijk wel eens met een koe.

CATHARINA

Volgens de legende weerlegde ze met glans de heidense wijsgeren van Alexandrië, die zich dan ook bekeerden.

Zij werd gemarteld door middel van een wiel met scherpe messen, doch het wiel brak.

Catharina staat gerangschikt tussen de veertien noodhelpers. Zij wordt aanroepen tegen ziekte en gevaar, ook speciaal tegen het Sint-Catharinawiel, een soort ringworm.

Veel kerken bezitten een beeld van Sint-Catharina. In Beringen werd ze voor de oorlog 1914-1918 speciaal vereerd door de schoolkinderen. Die gingen «op den boer» en zongen voor elk huis voor appels, noten of geld. Ze zongen van «Goe Sante Katrien»; kregen ze niets dan werd het «kwooi Sante-Katrien». Na de omhaling werd

op school de inhoud tussen de kinderen verdeeld.

Voorstelling: als jonkvrouw met kroon op het hoofd, zwaard en boek in de hand. Aan haar voeten een gebroken wiel en keizer Maxentius die haar deed martelen.

CRISPINUS EN CRISPINIANUS

Deze twee Romeinse broers reisden naar Gallië om er het evangelie te verkondigen. Ze vestigden zich te Soissons. Om in hun levensonderhoud te voorzien maakten ze schoenen. Daar een engel hen van leder voorzag, konden ze gratis schoenen maken voor de arme mensen.

Beiden werden wegens hun geloof, rond 285, na gruwelijke pijnen onthoofd.

Zij zijn de beschermheiligen van de leerbewerkeren. Hun feestdag valt op 25 oktober. Rond die tijd trokken te Peer de kinderen in groepjes naar de huizen van de schoen-, zadel- en haammakers om er moppen, noten of appels te ontvangen.

Ze zongen:

Sinte-Crispijn,
Wannie zal 't zijn?
't Avond in den maneschijn,
Als de kinders slapen zijn.
De hond zal zingen
De kat zal springen,
En Toonke,
Mijn zoonke,
Zal speelman zijn.

Voorstelling: met schoenmakersgerief.

CHRISTINA DE WONDERBARE

Heden wijst men in Brustem langs de Hameistraat nog steeds «Op het Bakkershof» aan als het huis waarin Christina de Wonderbare werd geboren.

Pas vijftien jaar oud viel ze zonder ouders. Er werd besloten dat de oudste dochter zich voornamelijk met bidden en godvruchtige werken zou bezighouden, de tweede zou het huishouden in acht nemen en Christina, de jongste, diende op het vee te passen.

De eenzaamheid was voor haar een kostbaar goed, ze bracht haar dichter tot God. De legende verhaalt dat door aanhoudende overspanning van haar zielsvermogen haar lichaamskrachten uitermate afnamen. Ze stierf in 1181, nauwelijks tweeëndertig jaar oud.

J. Henckens, Redemptorist, schreef op bl. 19 en 20 in zijn boek «De H. Christina de Wonderbare»: «Op dien morgen - van de begrafenis - was de trotsche en ruime Lieve-Vrouwe kerk van Sint-Truiden, gesticht door den abt Adelardus omstreeks het jaar 1060, opgevuld van eene ontzaglijke menigte volks, van alle kanten toegesnelde om de lijkmis van Christina bij te wonen...

Midderwijl werd de draagbaar waarop het lijk der Heilige rustte, tusschen de ingetogen menigte nedergezet in het midden der kerk en onmiddellijk daarna begon de lijkmis. Doch ziet, een verbazend en in alle eeuwen ongehoord wonder grijpt plaats, nauwelijks heeft de priester het laatste Agnus Dei uitgesproken of het doode lichaam begint zich op de lijkbaar te bewegen, springt plotseling recht, en, een vlugge duive gelijk, verheft het zich boven in de kerk, alwaar het op een der bintten onbeweeglijk zitten blijft».

De schrijver verhaalt verder dat Christina daarna nog tweemaal sterft, de laatste keer in het klooster van Nonnen Mielen te Sint-Truiden. Zij zou haar invloed aangewend hebben om Lutgardis te bewegen naar Awirs te vertrekken. Zij verbleef ook een tijd te Borgloon waar ze haar intrek nam bij de heilige kluizenares Jutta.

Christina wordt dan ook te Borgloon en Sint-Truiden fel vereerd. Ook in Wellen is een kapelletje aan haar toegewijd. Wellen bezat een doopvont waarin Christina zich eens onderdompelde in het wijwater.

Voorstelling: in Sint-Truiden heeft Georges Baltus haar in de Onze-Lieve-Vrouwekerk op doek voorgesteld met vleugels, zwevend boven de stad en tussen pinkelende sterren.

CHRISTOPHORUS

De overlevering zegt dat Oforus, geboortig uit Kana, de mensen over een onstuimige waterloop bracht. Eens liet het Kindje Jezus zich overdragen, maar werd in het midden van de stroom zo zwaar dat Oforus nauwelijks aan de overkant kon geraken. Voortaan zou hij dan ook Christophorus of Christusdrager heten. Hij stierf als martelaar in Lycia, omstreeks 251. Zijn feestdag valt op 21 juli.

Merkwaardig is het geloof, dat de mens die zijn beeld heeft gezien, die dag niet in staat van doodzonde zou sterven. Daarom stond zijn beeld gewoonlijk bij de ingang van de kerk opgesteld.

Op een medaille of prentje met zijn beeltenis staat vaak gedrukt:

Zie Christoffel aan,
Zo zult ge vredig gaan.

Ook Christoffel hoort onder de veertien noodheiligen. Hij is de schutspatroom van reizigers en de beschermer tegen een plotse linge dood.

Bocholt, Neeroeteren en in mindere mate Opgrimbie bezitten een mooi beeld van Sint-Christoffel.

Voorstelling: leunend op zijn stok en door het water wadend, met pelgrimstas; het Kindje Jezus met wereldbol in de hand zit op zijn schouder.

legen monduer ?

CLARA EN COLETA

Beide vrouwen behoorden tot de volgelingen van Sint-Franciscus. Clara stichtte in de 13de eeuw vrouwelijke kloosters van boetvaardigheid onder de naam van clarissen. Coleta die zich liet opsluiten in een recluse werd in 1406 van haar clausuurgelofte ontslagen, trad in de orde van de clarissen en trad in de geschiedenis als een hervormster van die orde.

Reeds in 1424 bouwden de clarissen te Tongeren een klooster in de Sint-Jansstraat. Ook in Hasselt en Sint-Truiden verblijven clarissen.

De binnenzusters hebben vaarwel gezegd aan de vermaken van het leven. Ze leven in strenge afzondering.

Coleta werd door een reeds bejaarde moeder gebaard. Ze werd dan ook door toekomstige moeders aanroepen voor een gelukkige bevaling. Ze lieten zich daarom «het wit doek van Sinte-Coleta» opleggen.

Bij de clarissen werden eieren geofferd voor het bekomen van mooi weder. De Heilige Clara is de patrones van de bleeksters, wasvrouwen en strijksters. Ze werd aanroepen voor klaarziende ogen. In Tongeren werden kleine kinderen aan haar beeld aangestroken voor het krijgen van tanden.

Voorstelling:

Clara: met lelietak en regelboek, ook met monstrans omdat ze met het Heilige Sacrament de Saracenen die haar klooster bedreigden zou verjaagd hebben.

Coleta: zelfde voorstelling maar zonder monstrans.

CORNELIUS

Gesproten uit het geslacht der Cornelii werd hij paus van 251 tot 253. Onder Gallus werd hij verbannen. Hij werd begraven in de catacombe van Gallixtus.

Zijn naam is afgeleid van cornu, wat hoorn betekent. Hij is de patroon van Overpelt, maar wordt op veel plaatsen aanroepen voor de bescherming van het hoornvee. In de kapel van Offelken bij Tongeren werd hij ook nog aanroepen tegen vallende ziekten, stuipen, zenuwziekten en kinkhoest.

Ook te Gutshoven ging men op bedevaart bij Sint-Cornelis. Zijn feest valt op 17 september, maar de zegening van de kindjes gebeurde 's anderendaags. De kindjes werden door de moeder op het altaar gelegd om ze door de priester te laten overlezen.

Voorstelling: als paus, met hoorn in de hand.

DONATUS

Toen zijn ouders gestorven waren, vluchtte Donatus naar Arrezo waar hij tot bisschop gekozen werd. Daar hij weigerde de afgoden te aanbidden, werd hij door Julianus de Afvallige in 362 onthoofd.

In onze streken werd Donatus de plaatsvervanger van Donar, de heidense dondergod.

Daar de klokken gewijd werden om de boze geesten en onweders te verdrijven zijn veel klokken aan Donatus toegewijd. Gekend is het vers van Wellen:

Sint-Donatus is mijn naem
Voor het onweer ben ik bekwaem,
Tot zoover ge mij zult hooren
Zal de bliksem u niet schoren.

De grote klok van Millen is de Heilige Maagd en Sint-Donatus toegewijd: «Virgo Immaculata, ora pro nobis. Sancte Donate Conserva nos in Tempestate. Plebens a longe voco».

In Millen werd deze klok, ook 's nachts, tijdens het onweder geluid. Hetzelfde gebeurde in Romershoven en Kinrooi.

Rond Tongeren heeft het gebruik bestaan dat bij onweder de boerenmensen huis en stallen omgingen met een donderbelleke, gewijd ter ere van Sint-Donatus. Zover er klank werd gehoord sloeg de bliksem niet in.

Voorstelling: in Godscheid wordt hij voorgesteld met een helm op het hoofd, in de ene hand een palmtak, in de andere een bliksemschicht.

DE DRIE GEZUSTERS

Te Brustem bevindt zich de sierlijke Eucheriuskapel. Uit Vlaanderen verdreven wevers vestigden zich te Brustem, kozen Eucherius, ook een banneling, tot patroon. Velen vermaakten hem een deel van hun goederen.

In die kapel wordt Bertilia vereerd. In Rijkel vereert men de Heilige Eutropia en te Zepperen de Heilige Genoveva. Een bedevaart, hen ter

ere, werd te Brustem ingezet om te Rijkel te eindigen.

Op 100 m afstand van de Eucheriuskapel bevond zich een cilindervormige put van 3 m doorsnede en 4 m diep. Het stevig metselwerk van de wand verhief zich 2 m boven de grond.

Toen de bron nog water inhield werd ze door de bedevaarders druk bezocht. Een vrouw daalde langs een arduinen trap naar beneden met een doorweekt lapje tussen de vingers. Zij sloeg een kruis, aanriep de Heilige Bertilia en wierp het lapje in de bron. Bleef het drijven dan was de ziekte niet ernstig, zonk het echter dan moest de heilige duchtig aanroepen worden.

Nadat de bron was uitgedroogd schepte men water uit de nabije beek en werd het ritueel in de kapel gedaan. De geestelijkheid stelde echter een einde aan dat onzinnige gedoe.

De bedevaarders gingen ook luidop biddend driemaal rond de kapel. Sommige vrouwen deden dat op hun blote knieën.

Vooral tijdens de maanden mei en juni kenden de bedevaarten naar de Drie Gezusters veel succes.

Ook te Heppeneert, nabij Maaseik, worden de Drie Gezusters vereerd.

Voorstelling:

Eutropia als abdis met staf en gesloten boek.

Bertilia als kloosterling met geopend boek en spinrok.

Genoveva met brandende fakkel of lamp en boek. Soms met duivel die het licht wil uitblazen.

DE DRIE HERDERTJES

Om op bedevaart te gaan naar de herdertjes van Eisdien werden naar keuze drie opeenvolgende vrijdagen gekozen in de vasten. Het beeldje bestaat uit een fragment van een kerstkribbe met daarop herders en schapen. Herders en boeren trokken naar Eisdien om het vee tegen gevaarlijke ziekten en besmettingen te vrijwaren. De pelgrims konden er een gedrukt gebedje tot de Herdertjes bekomen.

Nadat de kolenmijnen de heidevelden inpalmden verdwenen de herders en geraakte de bedevaart in verval.

Voorstelling: als herders in aanbidding voor de kribbe.

DE DRIE MOREN

De drie Moren waren officieren van het Thebaans legioen. Hun namen zijn: Mauritius, Exsuperius en Candidus.

Ze waren afkomstig uit Mauretanië. Onder keizer Maximianus Herculeus werden ze in Zwitserland doodgemarteld. Ze werden in Keulen begraven.

Ze worden vooral vereerd in Gutshoven. Op 10 minuten afstand

van de kerk is een bron, die ontstond toen de Drie Moren daar voorbijtrokken.

Voorstelling: in wapenrusting, Moors uiterlijk. Koppen en schild verschillen lichtjes.

ELIGIUS

Deze heilige is beter gekend als Sint-Elooi. Hij werd in 590 nabij Limoges geboren. Hij zou hoefsmid en goudsmid geweest zijn aan het hof van Dagobert. Na de dood van zijn meester werd hij priester en bisschop van Noyons.

Eligius wordt vereerd in Schurhoven, Velm, Neerglabbeek, Vliermaal, Helchteren, Houthalen...

Hij wordt vooral aanroepen tegen ziekten in de stal. Hij is de patroon van smeden en metaalbewerkers.

Voorstelling: als bisschop, met het gerief van een smid; ook wel, maar dan verwijzend naar de goudsmederij, met een kelk.

ERASMUS

In de begijnhofkerk van Tongeren hangt tegen een pilaar een schilderij met de marteldood van Sint-Erasmus. Met een soort windas trekken de beulen zijn ingewanden uit zijn lijf.

Moeders kwamen op een eigenaardige manier de hulp van Erasmus inroepen. Ze namen een speld uit de windels van hun kindje, streken de schilderij aan en staken ze in de buik van Erasmus. Een andere speld trokken ze uit het schilderij om de windels van hun kindje samen te houden.

Daar het doek alzo fel beschadigd werd, hingen de paters een kusentje naast het doek, maar het werd door de bedevaarders maar matig gebruikt.

Erasmus werd vooral aanroepen tegen kolieken en buikpijn bij kinderen.

Voorstelling: meestal op schilderijen, als martelaar die de ingewanden uit het lijf gerukt worden met een windas.

EVERMARUS

Het heiligdom van Sint-Evermarus te Rutten werd in 1784 door kanunnik Hardy gebouwd op de puinhopen van een vroegere kapel.

Bij hun bedevaart op 1 mei, naar het zogeheten graf van de martelaar, namen talrijke pelgrims een handvol aarde mee om ze met het voedsel van de dieren te mengen.

Naar de westkant bemerkte men een bron, volgens de overlevering ontsproten aan Evermarus' voeten. Het water werd gebruikt tegen de koorts.

Evermarus werd omstreeks 700 uit christen ouders in Hoog-Friesland geboren. Met zijn gezellen ondernam hij een pelgrimstocht naar Compostella. Op zijn terugreis wou hij in Maastricht het graf van Sint-Servatius bezoeken. In de bossen nabij Rutten werden hij en zijn gezellen door Hacco, een Haspengouwse edelman, vermoord.

Elk jaar wordt in Rutten het spel van Sint-Evermarus, dat door veel pelgrims wordt bijgewoond, opgevoerd.

Sint-Evermarus wordt vooral aanroepen tegen koorts, dat staat trouwens ook vermeld in een vers van het oude pelgrimslied:

Komt Christene menschen al wie gij sijt
Die beladen sijt bij korsen of bij quaelen
Door de gebeden van Evermaer aan Godt
Sult gij hier geholpen worden.

Voorstelling: als reiziger of pelgrim.

GENOVEVA

Zij was een schapenhoedster te Nanterre bij Parijs. Toen zij zeven jaar oud was, werd zij opgemerkt door Sint-Hermanus, bisschop van Auxerre. Zij werd door hem aan God toegewijd.

Van Genoveva worden veel wonderen verteld: zij genas haar moeder van blindheid, redde Parijs bij de aanval van Atilla, verlost de stad van de hongersnood.

Zij wordt als één van de Drie Gezusters vereerd te Zepperen. Zij is de patrones van Zussen, daar wordt ze sinds onheuglijke tijden aanroepen als bijzondere beschermster tegen ziekten van hoenders, rundvee en paarden.

Voorstelling: zie Drie Gezusters.

GERLACHUS

Geboren nabij Maastricht uit een aanzienlijk geslacht bewandelde Gerlachus tijdens zijn jeugd de brede weg van de wereld. Terwijl hij deelnam aan een steekspel te Gulik, vernam hij het bericht dat zijn vrouw schielijk overleden was. Diep getroffen door dat verlies deed hij boetvaardigheid. Hij ondernam een pelgrimstocht naar Rome en Jeruzalem. In zijn vaderland teruggekeerd nam hij zijn intrek in een holle eik, die op zijn goed te wassen stond. Hij overleed als kluizenaar op 5 januari 1171.

Gerlachus wordt vooral te Houtem in Nederlands-Limburg vereerd. De prachtige barokkerk van Houtem-St-Gerlach is hem toegewijd. Daar rust de heilige in een prachtig graf. Het bronwater van Houtem was eertijds wijd vermaard. Het werd bij besmettelijke ziekten te drinken gegeven aan de huisdieren.

Ook te Kinrooi werd Sint-Gerlachus fel vereerd. Hoofdzakelijk op de eerste vrijdagen. Er werd zoveel geofferd dat de koster het geld met emmers moest wegdragen. Met Sinksen wijdde de plaatselijke pastoor drie tot vier karren zand en een paar tonnen water ter ere van Sint-Gerlachus. Al de boeren uit de omtrek kwamen de heilige vereren en

namen zand en water mee. Met het water werd de stal besproeid, het zand werd in een zakje aan de zoldering gehangen.

Te Kortenbos werd Gerlachus vereerd tegen breuken en kinderziekten. Te Horpmaal bij ziekte van mensen, dieren, bijzonder van varkens. Driekoningen en de dinsdag van Sinksen waren er de grote dagen. Naast het altaar haalde men aarde, die door de pastoor met de relikwie van Gerlachus was gewijd. Die aarde werd gemengd onder het veevoeder.

Ook naar Mechelen-aan-de-Maas, Horpmaal, Kaulille en Koninksem trok men ter bedevaart voor Sint-Gerlachus.

Voorstelling: als pelgrim of kluizenaar naast een holle boom.

GERTRUDIS

Zij was de dochter van Pepijn van Landen. Samen met haar moeder, de Heilige Ida, stichtte zij het klooster van Nijvel. Op twintigjarige ouderdom werd zij tot abdis aangesteld. Na een tienjarig bestuur droeg zij haar gezag over aan haar verwante Wilfetrudis. Gertrudis stierf op 17 maart 653, ze was drieëndertig jaar oud.

Gertrudis is een zeer populaire heilige. In de kerkschat van Tongeren wordt een hand van haar bewaard. De kerken van Aalst-bij-Sint-Truiden, Beverst, Gruitrode, Heppeneert, Kuringen en Riksingen zijn aan haar gewijd.

Te Gruitrode werd de relik van Sinte-Geertrui vereerd op 17 maart en de daaropvolgende zondag. De bedevaarders droegen gewijd water mee tegen de plaag van mollen, muizen en ratten.

De naam Gruitrode is een afleiding van Sint-Gertrudisrode.

In Heppeneert wordt haar verering in verband gebracht met de Kaartridder, naar aanleiding van zijn grafsteen in de kerkmuur. Die steen bevat twee wapenschilden: vijf ruiten, drie harten. De kaartridder verkwistte have en goed, verkocht zijn ziel aan de duivel, maar werd zeven jaar later door de Heilige Geertrui gered.

Te Piringen en Riksingen werden stukken brood gewijd, die men te eten strooide in de huizen en op het land om van knaagdieren bevrijd te blijven.

Voorstelling: als abdis, ratten of muizen klimmen omhoog langs haar staf en kleed.

HARLINDIS EN RELINDIS

Deze twee heilige maagden waren de dochters van Adelhart van Austrasië. Ze werden opgevoed in het klooster van Valenciennes, waar zij het kloosterkleed ontvingen van de Heilige Benediktus. Op hun erfgoed aan de Maas stichtten zij het klooster van Aldeneik. De volksoverlevering heeft rond die stichting aangename legenden geweven. Eens keerden de beide vrouwen terug van de Maas, hun schoot vol geladen met stenen. Zij ontmoetten hun vader. Als deze vroeg wat ze in hun schoot droegen, klonk het antwoord: «bloemen». Op hetzelfde ogenblik waren de stenen in schone bloemen veranderd. Het geschiedde bij een bruggetje te Aldeneik, dat sedert toen de naam Leugenbrug draagt.

Om de vijfentwintig jaar hebben in Aldeneik-Maaseik grote feesten plaats. Dan heeft de feestelijke vertoning plaats van de relieken. In Aldeneik bestaat ook nog steeds een heilige bron.

Vroeger werd bij de verheffing van de relieken het schrijn op het hoogaltaar geplaatst, alzo konden de bedevaarders volgens oud gebruik om het altaar gaan en onder het schrijn doorkruipen. In vroegere tijden kroop menige lijder onder een graftombe, reliekkast of heiligenbeeld door om van zijn ziekte verlost te geraken.

Het Haspengouwse Ordinen stond bekend als bedevaartoord voor Harlindis en Relindis. Deze bedevaart vond haar oorsprong aan een goed dat aan de abdij van Aldeneik toebehoorde. Er was een kapelletje waarin vrij oude beelden hingen van Christus, Onze-Lieve-Vrouw en Sint-Jan. Deze beeldjes verdwenen echter spoorloos. Achter de kapel lag een grote poel. Het was de bekende drinkplaats voor paarden onderweg naar Tongeren of Maastricht.

Het kapelletje, dat reeds rond 1900 in onbruik geraakte, dagtekende van 1580. Het werd gebouwd door Michel de Horion, heer van Ordinen, die in 1551 het kasteel met vele bunders eigendom kocht van Pieter de Cortenbacht, proost van Aldeneik.

De nederige kapel was aan het Heilige Kruis toegewijd, maar er gebeurden ook begankenissen ter ere van Harlindis en Relindis tegen de koude koorts.

Voorstelling: als jonge edelvrouwen, elk dragend een kerk van dezelfde vorm.

HUBERTUS

Hubertus werd opgevoed aan het hof van Pepijn van Herstal. Hij leidde er een werelds leven. Op jacht zijnde, zag hij een kruis tussen het gewei van een hert. In een oud liedje wordt dit voorval als volgt verhaald:

Een hert komt hem te voren
Komt voor Hubertus staen
Een kruis tusschen zijn hoorens,
Hij ziet heer Jezus aen.
Die zegt: wil u bekeeren
Gaet naer de stad Maestricht
Lambertus zal u leeren
Den weg van het eeuwig licht

Hubertus werd de eerste bisschop van Luik. Hij stichtte er twee kerken. Het staat onbetwistbaar vast dat hij daarbuiten nog een groot aantal kerken stichtte en wijdde.

De parochiekerken van Kanne, Henis, Membruggen en Neerglabbeek zijn hem toegewijd. De dorpen Sint-Huibrechts-Hern en Sint-Huibrechts-Lille zijn naar hem genoemd.

Sint-Hubertus werd vooral aanroepen tegen de razernij. Op 3 november, zijn feestdag, werd het brood gewijd. Mensen en dieren moesten ervan eten om van de vreselijke ziekte gespaard te blijven. Op meerdere plaatsen werden gewijde medailles van Sint-Hubertus uitgedeeld.

In Opheers werd een koe door een razende hond gebeten. Het dier leed verschrikkelijke pijnen. De boerin wilde een einde stellen aan de doodstrijd. Zij legde een paternoster voorzien van de medaille van Sint-Hubertus op de kop van de koe, bad drie vaderonzen en drie weesgegroeten. Het dier viel morsdood.

Iedere dag in het oktaaf van de heilige trekken veel gelovigen naar de kapel van Offelken nabij Tongeren om er de voorspraak van «Sint-Houbrik» in te roepen tegen hondsdolheid en tandpijn.

De eerste kapel dagtekende uit de 12de eeuw, ze was vooreerst aan Sint-Martinus toegewijd. Op zeker ogenblik werd er besloten een andere kapel te bouwen, maar toen gebeurde een eigenaardig voorval:

«Er werd besloten een kapelleken te bouwen langs den Luikersteenweg, op de plaats waar thans de pachthoeve Langenaken gelegen is, tusschen Tongeren en Freeren. De bouwstoffen waren reeds ter plaats, toen ze op zekeren morgen verdwenen waren en eenige boog-scheuten verder teruggevonden werden. Men dacht aan kwaadwilligheid en haalde de materialen weder naar de plaats, waar men ze gebruiken wilde; doch ze werden verscheidene malen «door een onzichtbare hand» naar dezelfde plaats, thans de boerderij van Offelken, gedragen. Zelfs stonden op zekeren morgen acht kleine palen in den grond geslagen en vereenigd door een roodzijden draadje. Dit achthoekje (het kapelleken) toonde stellig de plaats, waar de «hoogere macht» het kapelleken wilde gebouwd zien. De kleine bidplaats werd dus in de weide van Offelken opgericht en St.-Huibrecht toegewijd, waar men hem vereert ter bevrijding der razernij.

De legende wil zelfs dat daar de wijdbekende ontmoeting zou plaats gehad hebben tusschen St-Huibrecht en een hert met het kruisbeeld in 't gewei».

Om zekere huisdieren tegen razernij te vrijwaren, ofwel ze onschadelijk te maken indien ze door die kwaal zouden aangetast zijn, bestond het gebruik ze te branden met een ijzeren voorwerp, dat veel gelijkenis had met een grote kegelvormige nagel waarvan de kop min of meer de vorm had van een jagershoorn. Het voorwerp behaalde zijn kracht door een aanraking met de wonderdadige stoel van de heilige die bewaard wordt te Sint-Hubert in de Ardennen. Dat ijzeren voorwerp noemt men de Sint-Hubertussleutel.

In Offelken (Tongeren) werden de honden met de Sint-Hubertussleutel op de kop gebrand. Er werd ook brood gewijd waarvan de honden gedurende acht dagen een stukje moesten eten om van razernij bevrijd te blijven.

Sint-Hubertus is de hulppatroon van Alken. In de toren hangt een Sint-Hubertusklok van 1877. Vroeger werden de honden er gebrand op de voorkop onder opzegging van het Sint-Hubertusgebed.

Rond 1900 werden in Borgloon nog jaarlijks drie à vier honden gebrand. «Eens gebrand, zal de hond, in geval van razernij, zonder iemand te bijten in zijn kot sterven».

In Borgloon was een «Broederschap Sint-Hubertus». De broederschap duidde een persoon aan om bij de plechtigheden medailles, horens en ringen te verkopen. De voorzitter bewaarde de Sint-Hubertussleutel.

In 1903 ontdekte men in de kerk overblijfsels van muurschilderingen. Ze dagtekenen uit de 16de eeuw. Een deel stelt de jacht voor van Sint-Hubertus en zijn ontmoeting met het hert.

Het kapelletje van Sint-Huibrechts-Hern werd opgericht in 1820. De heilige werd er gediend tegen tandpijn en ijlhoofdigheid.

Op 3 november begonnen in de parochiekerk de diensten voor Sint-Hubertus. Zijn relikwie werd bijzonder vereerd en tot 12 november had er een noeven plaats waarmee een volle aflat kon verdiend worden. Tijdens alle diensten had de overlezing en de broodwijding plaats. Men kon zich tevens laten inschrijven in de broederschap.

Willeke Thys ging telkens in de kerk de sleutel halen. Hij stak de hond met de kop tussen de deur en deed alzo de rituele uitbranding.

Vlabbij, in de kluis van Vrijhern, werden ook uitbrandingen gedaan. Daar belastte de kluizenaar zich met die taak.

Te Sint-Huibrechts-Lille werd op 30 juni 1661 een «Broederschap van de Heilige Hubertus» opgericht. Elk jaar op 3 november vierde ze haar feest. Tot aan de Eerste Wereldoorlog kwamen van overal op die dag duizenden gelovigen toegestroomd. Volgens de aantekeningen van verschillende pastoors zijn er dikwijls wondere dingen gebeurd. Er werden ook uitbrandingen gedaan. Gedurende de negen daaropvolgende dagen moest men aan het dier een beetje gewijd brood of gewijde haver geven. De eigenaar van het dier moest zich intussen godvruchtig gedragen.

Mensen die door een razende hond gebeten waren, werd een gedeelte van de wonderbare stoel van Sint-Hubertus opgelegd. De patiënt moest:

- 9 dagen lang nuchter een weinig daartoe gezegend brood nuttigen
- 9 dagen lang drie onzevaders en weesgegroetjes bidden met de Twaalf Artikelen van het Geloof voor en na
- binnen die 9 dagen biechten en communiceren.

Neerglabbeek staat bekend als één van de oudste bedevaartoornden van Sint-Hubertus.

De sleutel werd bewaard door de pastoor. Het was een dun ijzer van 30 cm lang dat uitliep op een horentje. De gezonde honden werden gebrand op de voorkop; honden of andere dieren die gebeten waren, werden gebrand in de wonde. Ook daar kregen de honden gewijd brood en gedurende de noeven moesten vijf onzevaders en weesgegroetjes gebeden worden ter ere van de Heilige Maagd en Sint-Hubertus.

De heilige werd nog vereerd in een kapelletje te Genoelselderen, voorheen ook in de romaanse, nu in Bokrijk staande, kerk van Erpekom, in Zolder en in Beringen. In Zolder kwamen tijdens zijn oktaaf tot 2000 mensen hem aanroepen tegen koorts en ijlhoofdigheid.

In Tongeren deed ridder Oscar de Donéa (+1909), die sprekend geleek op Leopold II, inenting van een draadje uit de miraculeuze stoel van Sint-Hubertus.

De bedevaart naar Wiemesmeer, waar elk jaar de honden gezegend worden, is eerder van recente datum.

Voorstelling: als jager, al dan niet knielend voor een hert met kruis tussen het gewei.

JACOBUS

Jacobus de Meerdere was de broeder van Sint-Jan de Evangelist. Hij werd onthoofd te Jeruzalem en was de eerste apostel die de marteldood stierf.

Vele eeuwen lang doen niet alleen boosdoeners en edelen, maar ook gewone mensen de pelgrimage naar Santiago de Compostella.

Voor die pelgrims op doorreis werd te Tongeren een godshuis gesticht, waar ze een onderkomen konden vinden. Wie de bedevaart ondernam droeg een schelp op de mantel of de hoed.

De kerk van Neeroeteren bezit een mooi 16de-eeuws beeld van Sint-Jacob. Hij is ook de patroon van Schurhoven bij Sint-Truiden.

Voorstelling: als pelgrim, met staf, hoed, tas en pelgrimsschelp; ook als ridder, morendoder, op wit strijdros en met wapperende witte banier.

JAN DE DOPER

De kerk viert altijd de sterfdag van de heiligen, omdat hun sterfdag hun geboortedag is voor de hemel. Ze maakt een uitzondering voor Johannes, de voorloper van Christus.

Johannes bewoonde de wildernis, droeg een kleed van kemelshaar en leefde van wilde honing en sprinkhanen.

Over het algemeen wordt hij gediend tegen hoofdpijn, omdat hij door Herodus, op verzoek van Herodias en Salomee, werd onthoofd. De voorstelling, het hoofd van Sint-Jan op een schotel, vinden we terug in verschillende kerken: Eisden, Paal, Herderen en Herstappe.

Vroeger stond bij «Den Pannenschop» in Mullem, thans gemeente Dilsen-Stokkem, een romaanse kapel. Ze was toegewijd aan Sint-Jan. Tot de Franse Revolutie kwam de pastoor van Eisden elk jaar de mis zingen. De bedevaarders gingen drinken aan de Sint-Jansbron.

In Schurhoven bij Sint-Truiden werd Sint-Jan de Dromer vereerd. 's Zondags na het lof lieten veel moeders er hun kindje door de pastoor overlezen tegen nare dromen.

In de middeleeuwen werden op vele plaatsen Sint-Jansvuren aangelegd, gekerstende midzomer- of oogstfeesten. Ze stonden in verband met een vers uit het evangelie van Johannes V.35: «Johannes was een lamp die werd aangestoken en licht gaf, maar u hebt maar korte tijd van zijn liefde willen genieten».

Voorstelling: staande met een lam waarnaar hij wijst, op zijn schouder een kruis met rol, ook wel eens met het boek van Isaja waarop een lam rust.

JOB

Het komt niet veel voor dat figuren uit het Oude Testament als christelijke heiligen worden vereerd. Met Sint-Job is dit wel het geval.

Hij werd vereerd te Grote-Spouwen, Hamont, Peer en Bolderberg (Zolder), ook in een kapelletje te Mersenhoven onder Kortessem en te Hoepertingen-Berlingen.

Hij werd aanroepen tegen zweren en om geduld te hebben bij krankheden.

Voorstelling: gezeten op een mesthoop, overdekt met zweren, soms heeft hij een scherf in de hand om zijn wonden te zuiveren.

JORIS

Als de katholieken moesten oorlog voeren tegen ongelovigen, aanriepen ze Sint-Joris, Sint-Mauritius en Sint-Sebastiaan. Drie dappere krijgslieden, die als martelaar voor hun geloof stierven

In Sint-Truiden begaven op 23 april de bedevaarders zich naar de kapel van Sint-Joris op Terbiest om bevrijd te blijven van jeuksel. Men wierp er oude vodden in het water; velen kwamen er zelfs hun zieke ogen wassen.

Op het goed van weduwe Dompas-de Corswarem te Alken werd Sint-Joris als «Sint-Jeuk» vereerd in een kleine kapel. Eigenaardig, maar de kerk van «Jeuk» is hem toegewijd.

In de kerk van Neeroeteren staat zijn beeld in de zijbeuk. Hij houdt een draak aan de ketting. In Oostham valt hij de draak aan en in Genendijk zit hij te paard.

Sinds het verval van het ridderwezen is Sint-Joris in het geheel niet meer populair in onze gewesten.

Voorstelling: als ridder die de draak bevecht.

JOZEF

Toen Maria veertien jaar oud was, beval de hogepriester dat zij vanuit de tempel huiswaarts zou keren om volgens de gewoonte van haar volk in het huwelijk te treden. Toen zij weigerde, werden haar ouders ontboden om te overleggen wat hun te doen stond. Terwijl zij baden, sprak een stem uit het Heilige der Heilige het bevel uit, dat iedere ongehuwde man uit het Huis van David zijn staf op het altaar zou plaatsen. De staf van hem, die de echtgenoot van Maria zou zijn, zou uitbotten en de Heilige Geest zou als een duif erop neerdalen.

Er was onder de aanwezigen een zekere Jozef, een reeds bejaarde man, die zich te oud achtte en zijn staf niet op het altaar plaatste. Toen er geen wonder gebeurde, ontbood de hogepriester Jozef. Deze bracht zijn staf te voorschijn en het geschiedde zoals de stem gezegd had. Dit was voor allen een teken, dat hij de aangewezen echtgenoot was; waarop Jozef en Maria getrouwd werden.

De feestdag van Sint-Jozef wordt op 19 maart gevierd. Hij wordt aanroepen voor een zalige dood, omdat hij in de armen van Jezus en Maria gestorven is.

Te Koninksem, op 2 km van Tongeren, bevindt zich het Sint-Jozefkapelletje. Lijders aan tandpijn gingen biddend tot bij die kapel, sloegen een spijker in de verkankerde bast van een oude lindeboom en droegen zo hun pijn op de boom over.

Voor de afschaffing van de loting konden de lotelingen bij de clarissen te Tongeren een witgaren «kooordeken van Sint-Jozef» bekomen. Het had zeven knoopjes aan het einde; die betekenden de zeven vreugden en zeven smarten van Sint-Jozef. De lotelingen moesten dit koordje op de dag van de loting om hun arm binden en dan zouden ze - indien het hun zalig was - een goed nummer trekken.

Voorstelling: rechtstaande met Jezuskind, gewoonlijk met bloeiende staf.

LAMBERTUS

Omstreeks 638 werd Lambertus te Maastricht uit adellijke ouders geboren. Hij kreeg zijn opleiding van Theodardus, bisschop van Maastricht, die hij zou opvolgen. Daar hij hofmeier Etroinus zijn slecht gedrag verweet, werd hij verbannen. Hij verbleef zeven jaar in de abdij van Stavelot. Pepijn van Herstal schonk hem genade. In 709 werd hij door twee Frankische edelen vermoord.

De kerken van Beverlo, Beringen, Broekom, Grote-Spouwen, Hechtel, Horpmaal, Kwaadmechelen, Neerharen, Neeroeteren, Opglabbeek, Sint-Lambrechts-Herk en Veldwezelt zijn hem toegewijd.

In Wintershoven, waar meerdere heiligen vereerd worden, had elk jaar met Allerheiligen een begankenis plaats naar de Sint-Lambertusbron.

De heiligen van Wintershoven werden door Amandus naar onze gouw gestuurd om zijn bekeringswerk te voltooien. Het waren Landoaldus, Amantius, Adrianus, Julianus en Vincianca.

Voorstelling: als bisschop met martelaarspalm en lans, vaak met kerk of open boek. Als bisschop van Luik is hij bekleed met het rationale, een liturgisch schoudersierstuk.

LANDRADA

Van deze heilige, die uit het koninklijk geslacht van de Karolingers stamt, zijn heel wat legenden bekend. Ze wees een schitterend huwelijk af, trok naar de eenzaamheid, liet er een kapel bouwen die rond 689 door Lambertus aan Onze-Lieve-Vrouw werd toegewijd.

Ze stichtte te Munsterbilzen een vermaard klooster voor dames van edele afkomst. Het klooster werd opgeheven tijdens de Franse Revolutie. De kerk en nog twee andere gebouwen bleven gespaard.

In de kerk bleef de wondere steen van de Heilige Landrada bewaard:

«Zij stond te midden der nachtelijke stilte, zonder geleide noch getuigen, en, boven alle zwakte van dit aardelijk verheven, snelde zij met de vrije voeten des geestes in den geur der hemelsche balsems. Toen opende zich eensklaps de hemel, en tegelijk met een lichtschijn daalde er een wonder kruis naar beneden, en kwam neer als een geschenk voor Landrada, die reeds der wereld gekruisigd was, op een nabijgen steen. Want gelijk het weke was het beeld van het ingedrukte zegel ontvangt en weergeeft, zoo toont ons nog de harde steen den geheelen indruk van dat kruis».

Toen de Heilige Landrada op haar uiterste lag, verscheen ze in een vizioen aan de Heilige Lambertus en duidde hem de plaats aan waar ze wenste begraven te worden. Een lichtend kruis vertoonde zich boven het kasteel van Wintershoven, plaats waar Lambertus door Landoald was opgevoed.

De Heilige Bavo schonk die goederen naderhand aan de abdij van Gent. Door die gift en de invallen van de Noormannen werden de relikven van Wintershoven naar Gent overgebracht. Pas in 1897 kwam pastoor Rissels een groot gedeelte terug. Het kapittel van Gent schonk toen ook een mooie reliekkast aan Wintershoven.

In Munsterbilzen worden in de kerkschat ook nog een met zilver belegd hoornvormig drinkvat van Landrada en een lepeltje bewaard. Men veronderstelt, dat het de gewoonte was witte wijn te zegenen om er kinderen mee te genezen van de kinkhoest.

Op Sint-Marcusdag trok de processie naar het Sint-Landrada-kapelletje. De boeren baden dan voor een rijke opbrengst bij het melkvee.

Voorstelling: als abdis of als herderin.

LAURENTIUS

Toen paus Sixtus veroordeeld was om gedood te worden, bekloeg Laurentius zich bij hem dat hij niet met hem mocht sterven. De heilige vader voorspelde dat hij hem drie dagen later zou volgen. Laurentius werd gevangen genomen en men eiste van hem de schatten van de kerk. Laurentius spreidde de armen breed open, toonde de armen en zei: «Ziedaar de schatten van de kerk». Hij werd dan op een gloeiende rooster gelegd en doodgefolterd.

In de kerkschatten van Maaseik en Tongeren bewaart men nog houtskool uit het vuur waarmee de rooster gloeiend werd gemaakt.

De kerken van Bocholt, Brustem, Gellik, Hamont, Kozen, Meeswijk, Overpelt, Overrepen en Wurfelt bij Maaseik zijn hem toegewijd.

De feestdag van Laurentius valt op 10 oktober. Hij wordt vereerd tegen brandwonden en zweren, ook tegen vliegend vuur, ontsteking in het bloed en allerlei koortsen.

Olie, die enige dagen op zijn altaar heeft gestaan of ter zijner ere werd gewijd, was een probaat heelmiddel bij brandwonden.

Voorstelling: met rooster.

LUCIA

Haar naam is afgeleid van «lux», wat «licht» betekent.

Zij leefde te Syracuse en stierf de marteldood onder keizer Diocletianus.

De Heilige Lucia bekwam door haar gebeden bij het graf van de Heilige Agatha de genezing van haar moeder die aan «rode-loop» leed.

De legende vertelt dat zij zichzelf de ogen uitrukte om te ontsnappen aan de belagingen van een heidense jongeling die haar zuiverheid wilde onteren.

Zij stierf de marteldood toen haar keel met een degen werd doorstoken.

Te Helchteren had tijdens het plechtig oktaaf ter ere van de Heilige Lucia jaarlijks een vermaarde bedevaart plaats. Lucia werd er aanroepen tegen keelpijn, kroep, oogziekten en rodeloop.

Verschillende kerken o.a. die van Hasselt, Sint-Truiden, Lauw en Neeroeteren bezitten een beeld van de Heilige Lucia.

Voorstelling: als martelares, met doorstoken keel of schotel met twee ogen.

LUTGARDIS

Deze heilige werd in 1882 te Tongeren geboren. Om te ontsnappen aan de verleiding van de wereld trok zij zich terug in het Catharinaklooster te Sint-Truiden. Op drieëntwintigjarige ouderdom werd ze door haar medezusters tot overste gekozen. Dit gebeurde tegen haar wil en daarom nam ze haar intrek in de abdij van Awirs in Waals-Brabant. Daar leefde ze tot haar overlijden op 16 juli 1246. Daar ze geen Frans wilde leren, werd ze uitgeroepen tot patrones van de Vlaamse jeugd.

In het klooster van Awirs, maar ook bij de zusters van Kolen nabij Borgloon bewaart men de stoel van Sint-Lutgardis. Vrouwen die in verwachting wilden geraken, gingen in die stoel zitten.

Voorstelling: als benedictines met kruisbeeld in de armen of met verschijnende Christus aan het kruis.

MARCOEN

Marculphus of Marcoen staat vooral bekend als genezer van het kliergezwel, door het volk Sint-Marcoenszeer of koningszeer geheten.

Professor E. Vliebergh schrijft in zijn monografie «De Kempen»:

«Het gebrek aan behoorlijk voedsel en de menigvuldige huwelijken onder familieleden, natuurlijk een gevolg van het feit dat vroeger de betrekkingen beperkt waren tot de eigen gemeente, zijn daar de voornaamste oorzaken van. Als reden van het zwak gestel der bevolking weze hier ook gewezen op de koorts die in de twee eerste derden der 19de eeuw regelmatig heerste in sommige moerassige dorpen der Kempen. De koorts trof voornamelijk de minder goed gevoeden en zoo is het antwoord uit te leggen dat wij hierover eens kregen: Alleen de pastoor kreeg nooit de koorts».

Sint-Marcoen werd geboren te Bayeux in Normandië omstreeks 490. Hij stierf op 1 mei 558 en werd begraven in het klooster van Monteuil, het eerste dat hij gesticht had.

Een oud prentje, gedrukt bij J.J. Titeux te Maaseik, stelde de heilige voor als abt terwijl hij een toegestroomde menigte zegende. Op het prentje stonden ook raadgevingen:

«Wie genezen wil worden door tusschenkomst der Heiligen Marculphus moet abstinentie doen aan look, ajuin, pory, koolen, erwten, varkens-vleesch, geiten-vleesch, ganzen, entvogels, duiven en van alle groene vruchten en ongekoekte spijzen van hoofdvleesch. Item moeten zij hun wachten van te eten palingen, leppers, botten, lampreyen en van alle slijmige en gezoute visch, als aberdaen, enz.»

Besluit: er bleef niet veel over om wel te eten.

Sint-Marcoen werd op veel plaatsen vereerd o.a. te Genendijk en Offelken bij Tongeren, doorgaans op 1 mei.

Te Hechtel had jaarlijks een plechtige noveen plaats. Er was altijd water te bekomen, gewijd ter ere van de Heilige Marcoen, bijzonder aanroepen tegen alle huidziekten, eczema, zweren en tegen alle kinderziekten.

In Neerglabbeek werd Marculphus samen met Eligius vereerd tegen etterende wonden, zweren, koningszeer en dergelijke kwalen. De lijdens dienden zich te onthouden van zekere spijzen, vooral van het vlees van de varkenskop.

In Eisden werd Marcoen vereerd met Sint-Elooi. Beide heiligen werden aanroepen tegen het koningszeer, maar ook tegen lamheid in de benen, oogziekten voortspruitend uit het koningszeer, verouderde

wonden en gezwellen. Alle vrijdagen en op elke tweede zondag van de maand hadden er overlezingen plaats en werd gewijd water uitgedeeld.

Voorstelling: als abt, ook als benedictijnermonnik die een zieke geneest van het koningszeer.

MARGARETHA

Zij behoort tot de veertien noodhelpers en wordt over het algemeen aanroepen door vrouwen in barensnood. In de kerkschat van Tongeren berust een stukje van haar schedel. Volgens de overlevering zou zij de dochter zijn van een heidense priester uit Antiochië. Zij werd naar het platteland gezonden om opgevoed te worden. De vrouw, die dat moest doen, was een christin. Ook Margaretha omhelsde het ware geloof.

Terwijl zij de schapen hoedde, werd zij opgemerkt door de gouverneur van Antiochië. Hij werd getroffen door haar schoonheid en hij vroeg haar ten huwelijk. Toen Margaretha bekende dat zij christen was, werd zij door haar ouders verstoten en aan de macht van de gouverneur overgeleverd. Hij trachtte haar met wrede folteringen te onderwerpen. Margaretha bleef standvastig en kwam in de gevangenis terecht. Daar verscheen satan haar in de gedaante van een draak, zij kon hem bedwingen met een kruisbeeld. Daarna moest zij nog vele martelingen ondergaan, uiteindelijk werd ze onthoofd. Tijdens haar laatste ogenblikken bad zij, dat alle vrouwen - die gedachtig haar lijden - haar hulp bij de geboorte van een kind zouden inroepen hulp zou gegeven worden.

Voorstelling: als jonge, schone maagd, staande op een draak met kruis, palm of martelaarskroon.

MARTINUS VAN TOURS

Zowel aan Sint-Maarten als aan Sint-Jan worden vreugdevuren gewijd, een gekerstend gebruik, herinnerend aan de eredienst tot Wodan, de heidense god die over wereld en wolken regeerde.

Martinus werd onder de regering van Constantijn in de Romeinse provincie Pannonië geboren. Zijn ouders waren heidenen, maar op jonge leeftijd werd hij christen. Tijdens zijn krijgsdienst nam hij deel aan een veldtocht in Gallië. Hij onderscheidde zich zowel door zijn goedheid, nederigheid, liefdadigheid, als door zijn dapperheid. Gedurende de koude winter van 332 werd zijn legioen ingekwartierd te Amiens. Daar ontmoette hij aan de poort van de stad een schier naakte bedelaar. Martinus sneed zijn mantel in twee en gaf de man de helft. Die nacht verscheen hem Christus, bekleed met de helft van zijn mantel.

Sint-Martensvoeren is naar hem genoemd. Verschillende, meestal erg oude parochies, o.a. Dilsen, Genk, Herk-de-Stad, Houthalen, Ruten, Tessenderlo... zijn aan hem toegewijd.

Zijn feestdag valt op 11 november. Op de vooravond trekken op veel plaatsen de kinderen met hun fakkel al zingend door de straten.

Martinus wordt aanzien als de schutspatroon van de ganzen.

Voorstelling: te paard, zijn mantel delend met een bedelaar.

MONULPHUS EN GONDULPHUS

Beide waren bisschop van Maastricht. Monulphus begon tijdens de 6de eeuw aan de bouw van een kerk boven het graf van Servatius, Gondulphus zette dat werk voort.

Volgens de legende stonden beiden uit het graf op om aanwezig te zijn bij de kroning van Karel de Grote, zodat het getal van de hoogwaardigheidsbekleders op 365 kwam, gelijk aan het aantal dagen van het jaar.

Volgens een andere overlevering hebben ze op een missiereis eens te Kaulille overnacht.

De kerken van Achel, Sint-Huibrechts-Lille, Rotem en Mechelen-aan-de-Maas zijn hen toegewijd.

Voorstelling: als bisschop, met kerk.

ODILIA

Odilia is een der (elfduizend) maagden die samen met de Heilige Ursula werden vermoord.

In het klooster van Kolen (Borgloon) wordt het Sint-Odiliaschrijn bewaard, dat waarschijnlijk rond 1292 in Hoei werd vervaardigd. In 1828 werd het schrijn door de dorpstimmerman verkleind, daarmee ging een gedeelte van de schildering verloren. Wat rest geeft ons tafereelen uit het leven van Odilia. Alles is primitief maar trefzeker uitgebeeld.

Tijdens het oktaaf van de heilige, van 18 tot 25 juli, trokken veel pelgrims naar Kerniel. De aanvang van het feest noemde men «Kernielgengig». De meeste bedevaarders begaven zich 's nachts op weg, om 's morgens om 7.00 uur de eerste mis bij te wonen.

Op 't kerkhof, waar oude perebomen hun zuigwortels tot in de graven staken, tapten ooglijders gewijd water aan een houten vat, in de kerk wisten ze hun ogen af met de blanke sluier van Sint-Odiel.

Vlakbij ligt Borgloon. De klok van het stadhuis heet Odilia. Een Latijns opschrift op de buitenrand van die klok luidt in vertaling:

Ik ben Odilia
Naar de naam van 's konings dochter.
Joris Wagenaer heeft mij gegoten
Ten jare 1514.

Te Maaseik, in de kerk van de kruisheren, wordt Odilia eveneens vereerd. Haar relikwie zit gevat in een glazen oog. Vroeger kon men er water bekomen, gewijd ter ere van Sint-Odiel. Ook te Godsheide en Kleine-Brogel werd Odilia aanroepen tegen oogziekten.

Voorstelling: met witte doek op het hoofd, een kelk in de linker- en een pelgrimsstok in de rechterhand.

PETRONELLA

Volgens de legende was Petronella een dochter van de Heilige Petrus. Zij zou de last van het vaderlijk huishouden gedragen hebben, en haar vader gevolgd zijn naar Rome. Ze kon hem echter niet bijzonder dienstbaar zijn, want zij werd door aanhoudende koorts aan haar bed gekluisterd.

Een aanzienlijke Romeinse jongeling vroeg haar hand. Petronella vroeg drie dagen bedenktijd. Toen die tijd verlopen was, communiceerde ze uit de hand van haar vader en stierf.

Over het algemeen wordt aangenomen, dat de heilige slechts geestelijk een kind van Petrus was, omdat hij haar eigenhandig heeft gedoopt.

Te Rekem, in het gehucht Bovenwezelt, is een kapel aan Petronella toegewijd. In een prachtige relikwiekast wordt een deel van haar hoofd bewaard.

Het ganse jaar door kwamen de bedevaarders naar Rekem om de koorts af te binden. Zij bonden zwiigend een lint of draadje aan het traliewerk van de deur en gingen er spoedig en zonder om te zien vandoor.

Ook te Sint-Truiden in de Sint-Pieterskerk wordt Petronella tegen de koorts aanroepen.

Voorstelling: met een bezem in de handen.

QUINTINUS

Deze Romeinse senator verkondigde het geloof aan de kanten van Amiens. Hij werd er wreed gemarteld en in de Somme geworpen.

De kerken van Gelinden, Guigoven, Hasselt en Zonhoven zijn hem toegewijd.

Van oudsher werd hij aanroepen in de vorige kerk van Heers.

Zijn beeld stond in een zijbeuk op een prachtig versierd altaar. Op de 1ste zondag van juli en op 31 augustus was de volkstoeloop bijzonder groot. De mensen kwamen voor zichzelf of hun naastbestaanden die leden aan jicht, hoest, gezwollen, hart- en borstwater.

Voorstelling: beroofd van zijn kleren stond hij te Heers afgebeeld met een Sint-Andrieskruis, zijn lichaam was doorboord met lange ijzeren nagels.

QUIRINUS

Gelast met het bewaken van christenen trof hem Gods vinger. Hij bekeerde zich tot het christendom en stierf als martelaar rond 130.

De familienaam Krins of Krijns levert het bewijs dat de heilige martelaar vroeger hoog bij het volk stond aangeschreven.

Hij is de patroon van Viversel-Zolder, Rukkelingen-Loon en van Runkelen bij Sint-Truiden.

Te Gerdingen gingen de bedevaarders voor Quirinus, evenals die wat er kwamen voor Onze-Lieve-Vrouw en de andere heiligen, water nemen aan het Springske.

Voorstelling: als ridder met wapenuitrusting en malierok, degen in de schede.

ROCHUS

Reeds vanaf de middeleeuwen wordt Sint-Rochus als de grote pest-heilige vereerd. In zijn levensverhaal staat vermeld dat hij na de dood van zijn ouders zijn goederen uitdeelde aan de armen. Hij vertrok als pelgrim naar Italië, waar hij pestlijders genas met een kruisteken. Nadat hij zelf ziek geworden was, trok hij zich terug in de eenzaamheid. Een engel verzorgde zijn wonden en elke dag bracht een hondje hem een brood.

Hij wordt vereerd in het Sint-Rochuskapelletje van Borgloon, te Hoepertingen, Kortessem en Zutendaal. Te Munsterbilzen gingen de bedevaarders driemaal rond de kapel, sommigen deden dat gedu-

rende negen opeenvolgende dagen. Te Ulbeek en in de kerk van Sint-Jan de Doper te Tongeren werd brood gewijd.

Ulbeek was een uitverkoren bedevaartplaats. Om bevrijd te worden van de pest trok op 17 oktober 1623 gans het kapittel van Borgloon in processie naar Ulbeek. Bij een vreselijke cholera-epidemie in 1866 werd zijn beeld door de straten van Tongeren gedragen. Toen de processie in de Putstraat kwam, begon een inwoner de heilige te bespotten. 's Avonds zat de onverlaat met de pokken.

Voorstelling: met ontbloot bovenbeen de pestbuil tonend, met een engel en een hond met broodje in de muil.

Sint-Rochus uit de kerk van Neeroeteren.

ROSALIA

Rosalia, Rosa of Rosalie leefde in de 12de eeuw als kluizenares in een spelonk van de Monte Pellegrino. Toen zij stierf plantten engelen een krans van rozen op haar hoofd.

Te Tongeren, in de kerk van het begijnhof, wijdden de paters minderbroeders rozebladeren ter ere van Sint-Rosa. Zij werden gebruikt tegen de roos, een oppervlakkige bleekrode ontsteking van de huid. Deze blaadjes liet men in de theepot trekken of men maakte er een pleister van. Vooral de Waalse vrouwen, die haar voorspraak kwamen invoeren, hechtten allerlei soorten spelden vast aan haar beeld.

Voorstelling: als maagd met een kroon van rozen.

SERVATIUS

Bij P. Doppler in zijn «Middel-Nederlands handschrift uit de XVde eeuw, van het Atheneum te Deventer» staat te lezen:

«Sinte-Servaes was die tiende bisscop der kerken van Tongeren. Hi was gheboren uter stat Penestria die doer leyt int conincrike van Persen. Als hi mit synre moedertale den volke dat woert Goeds predicte of biecht hoerde, soe verstonden hem alle menschen claerlicke van wat spraken sie oec waren».

In de Sint-Servatiuslegenden worden meer dan vijftig mirakelen aangehaald.

De kerken van Diepenbeek, Groot-Loon en Ophoven zijn hem toegewijd.

Te Koninksem werd hij gediend tegen luizen. Op 13 mei, zijn feestdag, ging men water halen aan de Sint-Servatiusbron die de heilige eens met zijn staf deed ontspringen.

Een volks gezegde luidt:

Piringen is voor ratten en muis
Koninksem voor vlooiën en luis.

De kerkschat van Tongeren bezit de zogeheten Sint-Servaasmonstrans. Dit stuk uit de 15de eeuw is gedreven uit zilver en bevat relieken van de heilige bisschop.

Voorstelling: als bisschop met de Sint-Servaassleutel, ook wel met een draak onder zijn voeten of met een adelaar, elementen ontleend aan de Servatiuslegenden.

SEBASTIAAN

Hij was officier in de Pretoriaanse Garde. Om de standvastigheid van zijn geloof werd hij bij bevel van keizer Diocletianus aan een paal vastgebonden en met pijlen doorboord. Hij bleef voor dood liggen. Van zijn wonden hersteld zijnde, liet de keizer hem, rond 288, in het circus met knotsen doodslaan.

Daar de pijl geldt als een zinnebeeld van de pest, werd hij met Sint-Rochus als pestheilige vereerd.

Hij is de patroon van verschillende schuttersgilden. De kerk van Niel-bij-Sint-Truiden is aan hem toegewijd.

Voorstelling: ontkleed, vastgebonden aan een boomstam, met pijlen doorboord.

TRUDO

Als zoon van een edelman werd hij in 628 in Haspengouw geboren. De Heilige Rumoldus zond hem naar Metz om het priesterschap te ontvangen. Terug in zijn streek stichtte hij een kapittel met vrome mannen en richtte een kerk met abdij op. Rondom die kerk en abdij ontstond de stad Sint-Truiden.

Sint-Trudo overleed op 23 november 693. Hij werd in zijn kerk onder het altaar van Quintinus en Remigius begraven. Tijdens de Franse Revolutie werd de later gebouwde Sint-Trudokerk vernield en ging het graf verloren.

Boven de poort van het Klein Seminarie in de Diesterstraat te Sint-Truiden staat de Heilige Trudo afgebeeld. Dat stenen beeldhouwwerk verbeeldt de volgende legende:

«Toen Sint-Trudo nog een klein ventje was, vond hij zijn verzet in het maken van kapelletjes. Eens kwam daar een boze heidin voorbij die 't kapelletje overhoop liep, doch op hetzelfde ogenblik werd ze met blindheid geslagen; dat was de straf van God. Sint-Trudo wierp zich aanstonds op de knieën en bad God om vergiffenis voor de vrouw, en terstond was deze van haar blindheid genezen».

Daar de abdij van Sint-Truiden grote eigendommen had, vooral in de Kempen, zijn veel kerken aan Sint-Trudo toegewijd, o.a. Bevingen, Eksel, Grote-Brogel, Helchteren, Linkhout, Opitter, Peer, Sint-Truiden en Wijchmaal.

Voorstelling: als abt, met duivelsfiguur onder de voeten en naast een kerk, soms ook met zegepalm.

THOMAS

Van de apostel Thomas is geweten dat hij tweemaal te laat kwam bij belangrijke gebeurtenissen, n.l. toen Jezus zich na zijn verrijzenis aan de apostelen vertoonde en bij de dood van de Heilige Maagd.

Uit dat verhaal sproot het «thomassen» voort, iemand plagen die vrijwillig of onvrijwillig te laat kwam.

Op 21 december beleefden de scholieren hun grote Thomasdag. In Sint-Truiden droegen ze die dag papieren kronen als teken van hun meesterschap. In Hasselt, Eisdën en ook wel op andere plaatsen werd de meester «gethomast». Hij werd buiten gesloten en mocht niet binnen tenzij hij een dag verlof toestond.

Voorstelling: als apostel met lam of winkelhaak.

URSULA

Volgens een legende uit de 11de eeuw zou Ursula de dochter zijn van een Britse koning. Samen met haar gevolg, onder wie de Heilige Odilia, toog zij ter bedevaart naar Rome.

Op de terugweg zouden zij, niet ver van Keulen, overvallen worden door heidenen. Met uitzondering van Vunera werden allen om het leven gebracht.

Op een oude zerk zou het opschrift XIMV gevonden zijn. Het werd uitgelegd als «Undecim Millia Virgium» of «Elf duizend maagden». Een andere uitleg zou zijn «Undecim Martyris Virgines», d.w.z. «Elf maagden martelaressen».

De Heilige Ursula is de patrones van de onderwijzeressen. Zij wordt aanroepen voor een zalige dood.

De orde van de ursulinen is naar haar genoemd. De kerken van Eigenbilzen en Kleine-Brogel zijn haar toegewijd.

Voorstelling: in vorstelijk gewaad met pijl in de hand, ook wel met opengeslagen mantel waaronder haar gezellinnen en paus Cyriacus schuilen.

WILLIBRORDUS

Deze grote missionaris werd te Northumberland geboren. Reeds vroeg werd hij door zijn ouders aan de dienst van de Kerk gewijd.

Hij was de eerste bisschop van Utrecht, predikte het geloof en overleed te Echternach, waar elk jaar op de derde Sinksendag de eigenaardige springprocessie plaats heeft.

Van oudsher wordt hij te Reppel vereerd om genezing te bekomen van de kinkhoest. Tussen Gruitrode en Wijshagen werd hem ter ere, grotendeels uit veldkeien, een kapel gebouwd.

Voorstelling: als bisschop met de Utrechtse dom in zijn hand.